

BEZPIECZEŃSTWO MIĘDZYNARODOWE

ROZWÓJ STOSUNKÓW HANDLOWYCH CHIN Z EUROPA ORAZ PAŃSTWAMI AZJI CENTRALNEJ I BLISKIEGO WSCHODU PRZESŁANKĄ ODRODZENIA JEDWABNEGO SZLAKU

prof. dr hab. Julian SKRZYP
Akademia Obrony Narodowej

Streszczenie

Przedmiotem rozważań niniejszego artykułu są stosunki międzynarodowe wybranych mocarstw, rozwijane w regionie Azji Centralnej, postrzegane w kontekście geopolityki, geoekonomii i geostrategii. Do głównych graczy w regionie zaliczono Chiny i Rosję oraz Unię Europejską i Stany Zjednoczone, zaś do graczy drugorzędnych kilka państw z najbliższego sąsiedztwa omawianego regionu, w tym głównie Iran.

W punkcie 1. przedstawiono rozwój gospodarczy Chin w ostatnim dziesięcioleciu i jego konsekwencje, czyli wzrost zapotrzebowania na surowce, głównie jednak na surowce energetyczne, które są importowane przez to państwo z różnych kontynentów, najczęściej drogą morską.

Punkt 2. zawiera podstawowe informacje dotyczące relacji handlowych Chin z Unią Europejską, w tym wielkości wymiany handlowej w ostatnim dziesięcioleciu. Ponadto zawarto w nim podstawowe informacje dotyczące wymiany handlowej wybranych państw UE z Chinami.

Punkt 3. dotyczy głównie stosunków ekonomicznych Chin z Państwami Azji Centralnej oraz z wybranymi państwami Azji Południowej i Bliskiego Wschodu. Przedstawiono w nim wartość wymiany handlowej państw Azji Centralnej z Chinami oraz Rosją. Ponadto przedstawiono rozwój infrastruktury transportu, w tym linie kolejowe, drogi samochodowe, ropociągi i gazociągi, które tworzą swego rodzaju korytarze transportowe, w tym wiodące do Europy.

W punkcie 4. przedstawiono wybrane elementy geopolityki i geostrategii realizowane przez mocarstwa w regionie Azji Centralnej, w tym zorganizowanie Szanghajskiej Organizacji Współpracy jako przeciwwagi dla amerykańskiej obecności w Azji Centralnej.

Słowa kluczowe – Jedwabny Szlak, Chiny, geostrategia.

Wprowadzenie

Według singapurskiego dyplomaty, Kishore Mahbubaniego¹, spośród 5,6 mld ludzi żyjących poza obszarem Zachodu niewielu już wierzy w jego wyższość cywilizacyjną. Co więcej, ekspansja świata euroatlantyckiego często jest postrzegana jako zagrożenie dla światowego pokoju i złudzeniem cywilizacji atlantyckiej jest przeświadczenie, że fala antyamerykańskich nastrojów wśród społeczności pozostałej części świata zostanie powstrzymana. Jednak Zachód nie zdaje sobie spra-

wy, jak daleko postąpiły procesy dewesternizacji nie tylko w strukturach gospodarczych świata, lecz przede wszystkim w ludzkiej mentalności. Realizacja światowego przywództwa Zachodu jest już od dawna nieaktualna².

W swoich rozważaniach Nahbubani lekceważył rolę Rosji, pozostawiając ją na peryferiach zasadniczej rozgrywki między: USA, Chinami, Unią Europejską, Japonią i Indiami³. Rosję postrzegał jako sojusznika Stanów Zjednoczonych, lekceważąc koncepcję hipotetycznej konfrontacji Ameryki z kształtującą się osią Paryż – Berlin

¹ Kishore Mahbubani (ur. 1949 roku) – były ambasador Singapuru w USA, dziekan Wydziału Służby Cywilnej na National University of Singapore, znany specjalista od spraw Azji.

² R. Domke, *Azjatycka szachownica w ujęciu Kishore Mahbubaniego*, *Geopolityka* 1(2)/2009, Wyd. Instytutu Geopolityki, Częstochowa 2009, s. 115 i 116.

³ *Ibidem*, s. 118.

– Moskwa. Podkreślał także, iż Azja nie wchodzi na scenę światowej historii jako nowicjusz, lecz na nią powraca, po zaledwie dwustuletniej przerwie, w roli globalnego centrum kultury i handlu. Kraje świata zachodniego muszą się pogodzić z tym, że po upadku ery kolonializmu czas ustąpić nieco miejsca swojemu znacznie starszemu bratu⁴, czyli Chinom.

Chiny bowiem stały się potęgą globalną, gdyż ich wymiana handlowa w 2013 roku przekroczyła cztery biliony dolarów. Ogłosiły więc, że są największą na świecie potęgą globalną, z wyłączeniem usług i po raz pierwszy wyprzedziły Stany Zjednoczone.

Jednocześnie „Financial Times” podkreślił, że Chiny stały się największym na świecie importem ropy, a zwiększanie ich handlu z innymi krajami Azji i Bliskiego Wschodu oznacza słabnięcie Stanów Zjednoczonych, które wciąż są największą gospodarką na świecie⁵. Według rzecznika Zarządu Ceł, Zenga Yuesheng, handel z Unią Europejską, największym partnerem handlowym Chin, osiągnął 559 mld USD (eksport 339, import 220 mld USD). Natomiast ze Stanami Zjednoczonymi eksport wzrósł do 521 mld USD, a z krajami należącymi do Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) do 444 mld USD⁶. Oznacza to, że ujemne saldo Unii Europejskiej z Chinami wynosi 119 mld USD, dol.

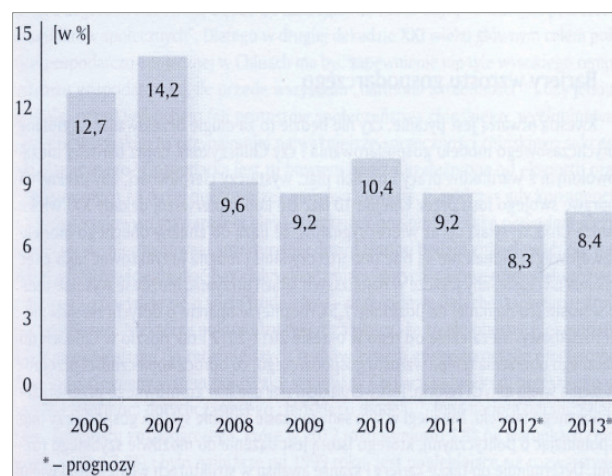
Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie rozwoju stosunków handlowych Chin nie tylko z państwami Unii Europejskiej, lecz przede wszystkim z państwami, które w ujęciu geopolitycznym odgrywają istotną rolę w bezpieczeństwie dostaw surowców niezbędnych w szybko rozwijającej się gospodarce Chin. Należą do nich m.in. państwa Azji Centralnej (Środkowej), o które od wieków rywalizowały ze sobą różne mocarstwa, w tym Rosja z Wielką Brytanią, a następnie mocarstwa nie tylko z najbliższego otoczenia Azji Centralnej, lecz także spoza kontynentu azjatyckiego, do których należą Stany Zjednoczone i Unia Europejska. Artykuł stanowi próbę przedstawienia złożoności geopolityki (w ujęciu politycznym, ekonomicznym i strategicznym) realizowanej w Azji, która

według Bogdana Góralczyka „przesądzi o rozwoju gospodarczym świata, a Chiny – Azji”⁷.

Trwająca dziesiątki lat dominacja Stanów Zjednoczonych na „oceanie światowym” sprawiła, że Chiny dokonały zmiany kierunków pozyskiwania surowców, głównie energetycznych, z innych państw, w tym państw z Azji Centralnej i Bliskiego Wschodu. Ponadto Unia Europejska stała się partnerem strategicznym Chin. Nabraly więc znaczenia szlaki komunikacji lądowej, łączące „Państwo Środka” nie tylko z państwami Azji Centralnej, lecz także z państwami Europy przez terytorium Iranu i Turcji a także Rosji.

Rozwój gospodarczy Chin i jego konsekwencje

Po wprowadzeniu wolnorynkowych reform w Chinach i umocnieniu się „państwowego komunizmu” nastąpiło znaczne przyspieszenie tempa wzrostu gospodarczego⁸. W latach 1997–2004 wyniósł on średnio 8,1%, natomiast w latach 2006–2013 powyżej 10% (rys. 1).

Źródło: A. Gwiazda, *Globalna ekspansja gospodarcza Chin*, Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2013, s. 13.

Rys. 1. Wzrost PKB Chin w latach 2006–2013 (w procentach)

Dynamika wymiany handlowej, jak już wspomniano wyżej, sprawiła, że Chiny stały się drugim największym partnerem handlowym Unii

⁴ Ibidem, s. 120.

⁵ www.dziennik.com/wiadomosci/artukul/to-ida-chiny 18.0102014.

⁶ www.forbes.pl/wymiana-handlowa-chin-przekroczy-la-4-bln-dol-zostalismsy-liderem-,artykuly,169148,1,1.html 10.08.2014.

⁷ Bogdan Góralczyk, *Azja przesądzi o rozwoju gospodarczym świata, a Chiny – Azji*, <http://www.stosunkimiedzynarodowe>, autor, Bogdan_Goralczyk, data dostępu 12.09.2012.

⁸ A. Gwiazda, *Globalna ekspansja gospodarcza Chin*, Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2013, s. 9.

Europejskiej. Ujemne saldo wymiany handlowej osiągnęło najwyższy poziom wśród największych partnerów handlowych Unii Europejskiej.

Należy podkreślić, że wzrost importu Chin powoduje wzrost cen surowców na rynku światowym. Dzięki wyodrębnieniu się w Chinach klasy średniej zwiększył się także popyt na dobra o wysokiej wartości, przede wszystkim pochodzące z przemysłu motoryzacyjnego. Istotny wpływ na wzrost eksportu towarów Unii Europejskiej do Chin wywarła także liberalizacja gospodarki i łatwiejszy dostęp do rynku po przystąpieniu Chin do Światowej Organizacji Handlu w 2001 r. oraz rosnąca aktywność korporacji europejskich w Chinach⁹.

Przystąpienie Chin w 2001 roku, po prawie 15 latach negocjacji, do Światowej Organizacji Handlu (WTO) ułatwiło dalszą ekspansję tego kraju. Nastąpiła bowiem wtedy liberalizacja zasad handlowych pomiędzy Chinami a pozostałymi krajami członkowskimi WTO. Sprzyjał temu także dalszy szybki rozwój ekonomiczny CHRL oraz modernizacja chińskiej gospodarki (tabela 1).

Ponadto w 2008 roku rząd Chin uruchomił dwa programy o łącznej kwocie 750 mld dol. z przeznaczeniem na finansowanie budowy dróg, mostów, elektrowni a także całych dzielnic mieszkaniowych¹⁰.

Dynamiczny wzrost gospodarczy Chin stwarza coraz większe potrzeby tego kraju w zakresie surowców energetycznych. Można więc oczekiwać, że w najbliższych latach tempo wzrostu importu będzie większe od tempa wzrostu eksportu. Według Gwiazdy *mniejsza dynamika eksportu zostanie skompensowana znacznym zwiększeniem przez chińskie firmy bezpośrednich inwestycji zagranicznych, które coraz szerszym strumieniem napływać będą do krajów OECD oraz do zasobnych w surowce naturalne krajów rozwijających się*¹¹. Wyjątek stanowiąc będą pierwiastki ziem rzadkich, w produkcji których Chiny są monopolistą (rys. 2).

⁹ Ibidem, s. 24.

¹⁰ Ibidem, s. 12.

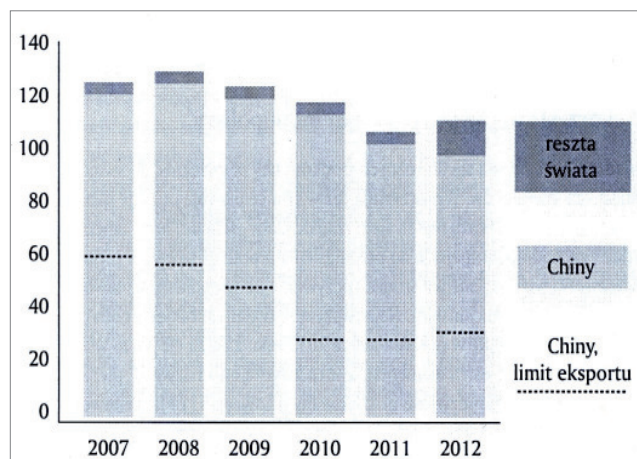
¹¹ Ibidem, s. 125.

Tabela 1

Wartość obrotów handlowych Chin w latach 2001–2009
(w mld dolarów)

Wy-szczególnienie	Lata								
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Eksport	266,2	325,6	438,2	593,3	761,9	968,9	1217,8	1430,7	1201,6
Import	243,5	295,7	412,8	561,2	660,0	791,5	956,0	1132,6	1005,9
Obroty	509,6	620,8	851,0	1154,5	1421,9	1760,4	2173,8	2563,3	2207,5
Saldo	22,5	30,4	25,5	32,1	102,0	177,5	261,8	298,1	195,9

Źródło: A. Gwiazda, *Globalna ekspansja gospodarcza Chin*, Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2013, s. 23.

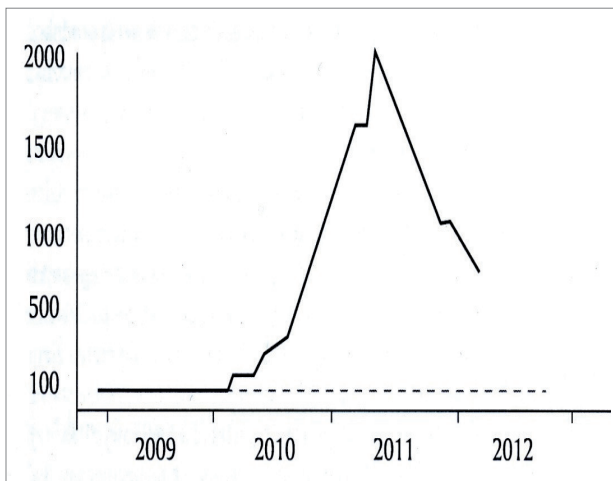

Źródło: A. Gwiazda, *Globalna ekspansja gospodarcza Chin*, Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2013, s. 123.

Rys. 2. Światowe wydobycie metali ziem rzadkich w latach 2007–2012 (w tys. ton)

Według najnowszych szacunków światowe rezerwy pierwiastków ziem rzadkich wynosiły w połowie 2012 roku około 113 mln ton, z czego 55 mln ton znajdowało się w Chinach, 19 mln w krajach Wspólnoty Niepodległych Państw, 13 mln w Stanach Zjednoczonych, 3,1 mln w Australii, 1,6 mln w Indiach i 22,1 mln ton w pozostałych państwach świata.

Wprowadzone przez Chiny w 2009 r. restrykcje eksportowe pierwiastków ziem rzadkich spowodowały radykalny wzrost ich ceny (rys. 3) i zakłócenia w produkcji urządzeń wysokiej technologii. Ucierpiały na tym państwa dysponujące nowymi technologiami. Złożyły one skargę do Światowej Organizacji Handlu, której działania przyczyniły się do zmiany stanowiska Chin, co znalazło odzwierciedlenie w spadku cen tychże surowców (rys. 3).

Źródło: Ministerstwo Handlu ChRL IMCDA, Kaiser Research Online i tygodnika Forum, w: Adam Gwiazda, *Globalna ekspansja Chin*, Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2013, s. 123.

Rys. 3. Ceny metali ziem rzadkich w porównaniu do poziomu ze stycznia 2009 r.

Stosunki ekonomiczne Chin z Unią Europejską

Stosunki ekonomiczne Chin z Unią Europejską (rys. 4 i 5) uległy znacznemu rozwojowi w pierwszej dekadzie XXI wieku. W dużej mierze przyczyniło się do tego podpisanie w 2006 roku Porozumienia o Partnerstwie i Współpracy między Chinami a Unią Europejską (China-UE Partnership and Cooperation Agreement PCA), w oparciu o które prowadzone są dialogi sektorowe w 24 dziedzinach obejmujących m.in. naukę i technikę, ochronę środowiska i kwestie społeczne¹².

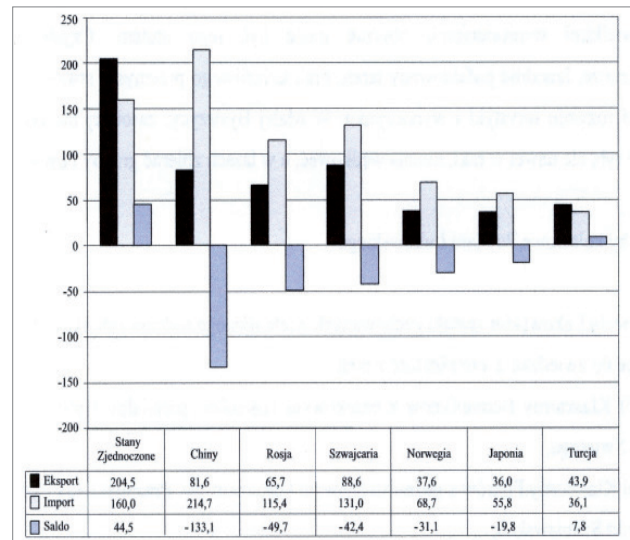
Nowy rozdział w relacjach chińsko-unijnych zapoczątkowany został w 2013 roku podczas 16. Szczytu Unia Europejska – Chiny. Wówczas to zapoczątkowano nową politykę dwustronną na najbliższą dekadę, która już od 10 lat opiera się na Umowie o Partnerstwie Strategicznym.

Razem ze szczytem UE – Chiny miał miejsce szczyt dotyczący biznesu. Wskazano wówczas, że oprócz spraw gospodarczych istnieje kilka projektów niezwiązanych bezpośrednio z kwestiami biznesowymi, ważnych dla obu stron. Przykładem tego jest Partnerstwo Urbanizacyjne, które stało się projektem flagowym¹³. Podkreślono, że Agen-

¹² Z. W. Puślecki, M. Walkowski, *Innowacje i zatrudnienie w polityce wzrostu konkurencyjności Unii Europejskiej*, Wyd. Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2010, s. 134.

¹³ [cja Strategiczna UE – Chiny 2020 \(AS 2020\) była najważniejszym przedmiotem obrad.](http://www.euractiv.pl/polityka-zagraniczna/wywiad(nowy-rozdzia-w-relacjach-chińsko-unijnych, 2014.03008.</p>
</div>
<div data-bbox=)

Przewodniczący Komisji Europejskiej Jose Manuel Barroso stwierdził wówczas, że strategie gospodarcze Brukseli i Chin wspierają się wzajemnie „i że obu stronom zależy na sukcesie, ponieważ sukces jednej z nich umacnia drugą”¹⁴. Podobnie o tej strategii mówił premier Li, nazywając ją bezprecedensową.

Źródło: Zdzisław W. Puślecki, *Relacje Unii Europejskiej z Chińską Republiką Ludową wobec wyzwań gospodarki globalnej 2012...*

Rys. 4. Relacje handlowe UE z Chinami na tle innych państw w 2009 r.

Przedstawiony na rys. 5 wzrost wymiany handlowej Chin z Unią Europejską znajduje odzwierciedlenie w wymianie handlowej poszczególnych państw Wspólnoty. Wśród krajów Wspólnoty największy poziom obrotów handlowych z Chinami na koniec 2011 r. notowały odpowiednio: Niemcy – 169,2 mld USD, Holandia – 68,2 mld USD, Wielka Brytania – 58,7 mld USD, Francja – 52,1 mld USD i Włochy – 51,3 mld USD.

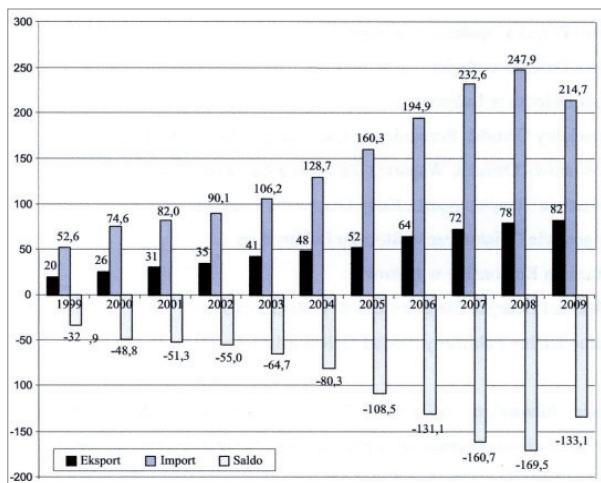
Stosunki handlowe Niemiec z Chinami rozwijają się bardzo dynamicznie. Oba kraje ogłosiły zawarcie „strategicznego partnerstwa w dziedzinie elektromobilności”, czyli produkcji i wykorzystania pojazdów z napędem elektrycznym. Przewidywany jest dalszy wzrost wymiany handlowej między tymi państwami, która w najbliższych latach ma osiągnąć 200 mld USD.

Francuski eksport do Chin opiera się na trzech filarach – samolotach, transporcie elektrycznym

¹⁴ Ibidem, 2014.03.08.

(pociągi, składy metra) oraz technologiach nuklearnych. Obecnie cała flota Airbusów znajdująca się na wyposażeniu Chińskich Linii Lotniczych liczy 537 maszyn.

W 2009 roku francuskie przedsiębiorstwa importowały z Chin towary na sumę 31,6 mld euro a eksportowały towary na sumę 9,1 mld euro. Deficyt Francji w handlu z Chinami wynosił więc ponad 22 mld euro.

Źródło: Zdzisław W. Puślecki, *Relacje Unii Europejskiej z Chińską Republiką Ludową wobec wyzwań gospodarki globalnej 2012*.

Rys. 5. Wartość wymiany handlowej Unii Europejskiej z Chinami w latach 1995–2009 (w mld euro)

Na uwagę zasługuje fakt, że dwie podstawowe grupy dóbr importowanych przez Francję to wspomniane już technologie informacyjno-komunikacyjne oraz wyroby tekstylne. W tej pierwszej grupie są to: komputery, telefony, kamery cyfrowe i aparaty fotograficzne. Obecnie na Chiny przypada prawie jedna trzecia wartości importowanych przez Francję produktów informacyjno-technologicznych.

W drugiej grupie towarów importowanych przez Francję z Chin są tekstylia. Chiny są największym dostawcą tych surowców na francuski rynek, przypada na nie około 30% całego importu towarów tekstylnych¹⁵

Stosunki handlowe Chin z Wielką Brytanią rozwijają się dynamicznie. Znalazło to odzwierciedlenie m.in. w umowie o sprzedaży Chińczykom 100 tys. samochodów. Wielka Brytania jest także eksporterem farmaceutyków oraz elektroniki. Na uwagę zasługuje fakt, że premier Wlk. Brytanii podczas wizyty w Chinach oświadczył,

¹⁵ www.money.pl/aliorbank/publikacje/handel;zagraniczny;chiny,102,0,1164902.htm.

że „gotów jest wstawić się za liberalizacją handlu między Chinami i Unią Europejską. O zainteresowaniu Chin dalszym rozwijaniem wymiany handlowej z Państwami Unii Europejskiej świadczyć może propozycja tego państwa budowy połączenia kolejowego z Berlinem i Londynem.

Na uwagę zasługuje pogłębianie współpracy Chin z Krajami Europy Środkowo-Wschodniej. Przykładem tego może być uruchomienie specjalnej linii kredytowej w wysokości 100 mld USD na wspieranie Projektów Strukturalnych. Wice-minister Spraw Zagranicznych Chin Song Tao na spotkaniu w Chongqing oświadczył „że kraje Europy Środkowo-Wschodniej łączy wiele co daje nadzieję na jeszcze lepszą współpracę w różnych dziedzinach poczynając od wymiany handlowej a na turystyce kończąc¹⁶.

Stosunki ekonomiczne Chin z państwami Azji Centralnej oraz wybranymi państwami Azji Południowej i Bliskiego Wschodu

Azja Centralna (Środkowa)

Po rozpadzie w 1991 roku Związku Sowieckiego wyłoniło się w tym regionie pięć nowych państw, a nawet osiem, jeśli liczyć z Zakaukaziem (Armenia, Azerbejdżan i Gruzja). Wraz z raptownym wycofaniem się Rosji w nowych stolicach środkowoazjatyckich pojawiły się ambasady państw zachodnich. Z gospodarczej próżni, jaka powstała w regionie odczo skorzystały zachodnie przedsiębiorstwa. Dla nikogo nie było sekretem, że Azja Środkowa kryje wielkie bogactwa: bajeczne złoża ropy naftowej i gazu, pokłady złota i srebra, rud miedzi, cynku i żelaza, nie mówiąc już o biegnących tam strategicznych rurociągach. Rywalizacja o te skarby była tak zażarta, że zachodni analitycy i dziennikarze zaczęli niebawem mówić o nowej Wielkiej Grze. Istotnie, walka o wpływy w regionie, toczona przez obce mocarstwa i międzynarodowe korporacje, uzasadniała to porównanie, tym bardziej, że ważne znaczenie miały dalekosiężne cele polityczne i strategiczne¹⁷.

Azja Centralna obejmująca pięć państw, byłych republik radzieckich (rys. 6), jest więc obec-

¹⁶ File:///C:/Documents and Settings/Admin/Pulpit/Chiny czycy zwiększają zagraniczne inwestycje 2014.07.20

¹⁷ Peter Hopkirk, *Wielka Gra – sekretna wojna o Azję Środkową*, Zysk i Spółka Wydawnictwo, Poznań 2011, s. 7 i 8.

nie przedmiotem wielkiej gry, a głównymi graczami są Rosja, Chiny i USA, natomiast graczami drugorzędnymi Unia Europejska, Pakistan, Indie, Iran i Turcja. Przedmiotem rozgrywki są: Kazachstan, Turkmenistan, Uzbekistan, Kirgistan i Tadżykistan.

Region Azji Centralnej ma powierzchnię około 4 mln km² i zamieszany jest przez ponad 60 mln ludzi, przy czym największa liczba ludności występuje w Uzbekistanie (około 27 mln) i w Kazachstanie (około 16 mln). Tadżykistan liczy około 7 mln mieszkańców natomiast Kirgistan i Turkmenistan po około 5 mln osób.

Państwa Azji Centralnej zasobne są w surowce naturalne, przy czym w Kazachstanie znajduje się 99 ze 111 pierwiastków chemicznych z tabeli Mendelejewa. Są to m. in.: ropa naftowa (wg szacunków 6,1 mld ton), gaz ziemny (6 trylionów metrów sześciennych), uran, złoto, aluminium, tytan, miedź, cynk, chrom, magnez, srebro i wiele innych.

Źródło: *Atlas Świata*, red. Margaret Hynes, Wyd. Larousse Polska, Wrocław 2004, s. 86.

Rys. 6. Azja Centralna (Środkowa)

W Kirgistanie występuje rtęć, antymon, ropa naftowa i gaz ziemny. Tadżykistan dysponuje takimi surowcami, jak: złoto, srebro, cynk, ołów, bizmut, bar, stront, kadm i wolfram. W Turkmenistanie znajdują się duże złoża gazu ziemnego (20 bilionów m³) oraz ropa naftowa. Uzbekistan posiada złoto, miedź, cynk, ołów, gaz ziemny, ropę naftową i węgiel kamienny.

Chińskie zaangażowanie w sferze gospodarki w Azji Centralnej ma na celu realizację strategicznych interesów Pekinu w regionie, związanych głównie ze sferą bezpieczeństwa energetycznego

tego państwa w sferze dostaw surowców energetycznych, zwłaszcza ropy, gazu i uranu. Ponadto współpraca gospodarcza Chin z tym krajami ma istotne znaczenie dla chińskiej prowincji Sinkiang, z której w 2011 roku aż 78% eksportu przypadło na te kraje.

Oddzielnym zagadnieniem jest działalność Chin dotycząca ich bezpieczeństwa energetycznego. W celu uzyskiwania z państw Azji Centralnej ropy naftowej i gazu ziemnego Chiny zastosowały strategię dystrybucji preferencyjnych pożyczek dla tych krajów w zamian za dostęp do kluczowych surowców. W 2009 r. udzieliły Kazachstanowi pożyczki w wysokości 10 mld dolarów na rozruszanie kulejącej gospodarki¹⁸. Równocześnie ukończono budowę liczącego prawie 3 tys. km rurociągu naftowego Kazachstan – Chiny. Według oświadczenia kazachskiego ministra ropy i gazu w 2009 r. w Kazachstanie działało 15 firm z większościami udziałami chińskimi (50 – 100%) a liczba firm z mniejszymi udziałami jest wyższa. Firmy te wydobywają rocznie około 80 mln ton kazachskiej ropy. O dynamice wzrostu wymiany handlowej Chin z Kazachstanem świadczy wzrost obrotów z 824 mln dolarów w 2000 r. do 13,6 mld dolarów w 2008 r.

Tabela 2

Wartość eksportu z państw Azji Centralnej do Chin i Rosji (mln USD)

Rok	Kazachstan*		Kirgistan		Tadżykistan		Turkmenistan*		Uzbekistan*	
	Do Chin	Do Rosji	Do Chin	Do Rosji	Do Chin	Do Rosji	Do Chin	Do Rosji	Do Chin	Do Rosji
2003	1 721	2 475	69	104	17	70	4	28	200	484
2004	2 281	3 429	109	150	15	76	14	43	403	613
2005	2 902	3 225	105	146	14	95	19	77	451	904
2006	3 607	3 840	113	194	18	126	16	80	566	1 292
2007	6 419	4 623	113	291	10	162	49	69	363	1 471
2008	7 726	6 379	121	491	20	213	28	100	330	1 300
2009	6 231	3 697	48	367	185	213	38	45	349	847
2010	11 034	4 449	70	393	56	214	1 045	148	1 299	1 557
2011	15 329	7 146	98	293	72	89	4 693	143	807	1 860
2012	14 647	7 870	88	195	109	67	8 022	183	1 091	1 390

Źródło: Chiny a Azja Centralna, Materiały OSW nr 45, Wydawnictwo OSW, Warszawa 2013, s. 56.

Dane dotyczące eksportu nie uwzględniają gazu eksportowanego przez państwa Azji Centralnej. Gaz od 2011 roku kupowany jest wyłącznie przez szwajcarską spółkę – córkę Gazpromu – Gazprom Schweiz. Wartość zakupów gazu w Azji Centralnej

¹⁸ http://www.rferl.org/content/beijing/stealthy/expansion-central-asia/2274062/html_15-07-2011.

w 2011 roku na podstawie raportu firmy Gazprom Schweiz można oszacować na około 8 mld USD (firma jako koszt związany z zakupem gazu w 2011 roku podała 8,18 mld franków szwajcarskich. Szacunki te są zgodne z medialnymi doniesieniami na temat ceny gazu, która ma wynosić około 250 USD za 1000 m³ surowca.

W 2009 r. Pekin podpisał umowę na zakup 40 mld m³ turkmeńskiego gazu i w tym samym roku uruchomiona została pierwsza odnoga rurociągu gazowego Turkmenistan – Uzbekistan – Kazachstan – Chiny o przepustowości 13 mld m³ rocznie a w 2010 r. ukończono drugą odnogę tego rurociągu a uroczystość jego otwarcia odbyła się bez udziału Rosji¹⁹. Całkowita roczna przepustowość tego rurociągu wynosi 60 mld m³. Ponadto Chiny udzieliły Turkmenistanowi 3 mld dolarów pożyczki na eksploatację złoża gazowego Jolotan Południowy, którym była zainteresowana UE. W 2010 r. Chiny zatwierdziły dodatkowe 4 mld dolarów na dokończenie pierwszej fazy tego projektu²⁰. Wartość eksportu i importu poszczególnych państw Azji Centralnej z Chinami przedstawiono w tabeli 2 i 3.

Tabela 3

Wartość importu do poszczególnych państw Azji Centralnej z Chin i Rosji (mln USD)

Rok	Kazachstan		Kirgistan		Tadżykistan		Turkmenistan		Uzbekistan	
	Z Chin	Z Rosji	Z Chin	Z Rosji	Z Chin	Z Rosji	Z Chin	Z Rosji	Z Chin	Z Rosji
2003	1566	3279	245	161	21	128	79	222	147	512
2004	2212	4664	493	268	53	183	85	242	172	767
2005	3899	6534	866	377	144	240	90	224	230	861
2006	4752	8967	2113	561	306	378	162	229	406	1087
2007	7447	11920	3666	879	514	607	302	384	766	1729
2008	9820	13299	9214	1308	1480	794	803	808	1277	2038
2009	7750	9147	5228	915	1217	573	916	992	1560	1694
2010	9280	10690	4100	991	1375	673	522	757	1179	1889
2011	9568	13348	4879	1159	1997	719	786	1156	1359	2107
2012	11002	14558	5073	634	1748	678	1700	1251	1784	325

Źródło: *Chiny a Azja Centralna*, Materiały OSW nr 45, Wydawnictwo OSW, Warszawa 2013, s. 56.

Obecność Chin w Azji Centralnej zmieniła układ geoeconomiczny w regionie i zapoczątkowała jego rozwój, co z kolei przyczynia się do zmia-

¹⁹ A. Jarosiewicz, *Gazociąg Turkmenistan – Chiny znacząco wzmacnia pozycję Chin w Azji Centralnej*, Biuletyn OSW nr 43 (118), 2009, s. 5.

²⁰ Ibidem, s. 6.

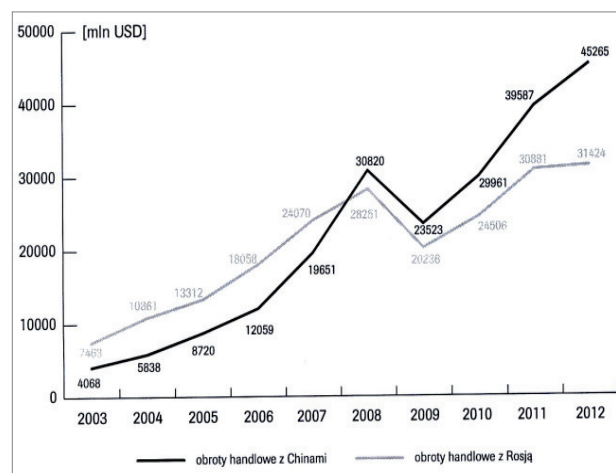
ny sytuacji na zachodniej granicy Państwa Środka. Istnieją bowiem ku temu sprzyjające warunki, gdyż Chiny są eksporterem towarów wysoko przetworzonych a importerem surowców. Gospodarki tych państw są więc komplementarne. Wartość obrotów handlowych państw Azji Centralnej z Rosją i Chinami przedstawiono w tabeli 4, a dynamikę tych obrotów na rys. 7.

Tabela 4

Wartość obrotów handlowych Azji Centralnej z Rosją i Chinami w latach 2011 i 2012 (w mln USD)

	2011			2012		
	Im-port	Eks-port	Wartość obrotów	Im-port	Eks-port	Wartość obrotów
z/do Chin	18589	20998	39587	21308	23957	45265
z/do Rosji	18489	12392	30881	20446	10978	31424

Źródło: *Chiny a Azja Centralna*, Materiały OSW nr 45, Wydawnictwo OSW, Warszawa 2013, s. 57.

Źródło: *Chiny a Azja Centralna*, Materiały OSW nr 45, Wydawnictwo OSW, Warszawa 2013, s.57.

Rys. 7. Dynamika obrotów handlowych Azji Centralnej z Rosją oraz Chinami w latach 2003–2012 w mln USD.

Na uwagę zasługuje fakt, że Azja Centralna dla Chin stanowi także obszar tranzytowy, przez który wiodą szlaki komunikacyjne do państw Bliskiego Wschodu i Europy (rys. 8, 9 i 10).

Prezydent Chin, Xi Jinping, zapowiedział, że Chiny i kraje Centralnej Azji powinny zbudować ekonomiczny pas wzdłuż Jedwabnego Szlaku, starożytnej drogi handlowej prowadzącej z Chin do Europy²¹. Jego zdaniem taki transkontynen-

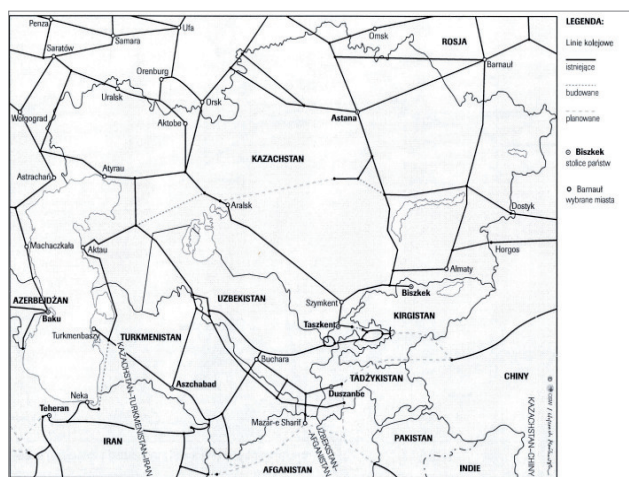
²¹ http://usa.chinadaily.com.cn/china/2013-09/08/content_16952304.htm.

talny projekt drogi pozwoliłby transportować do Europy towary przyływające Pacyfikiem a potem kontynuowałyby drogę przez ląd. Jak wyraził się Xi Jinping, pozwoli to stworzyć drogę z Pacyfiku nad Morze Bałtyckie. To zaproszenie do współpracy zostało ogłoszone przez prezydenta Chin w Kazachstanie. Według chińskiego prezydenta ekonomiczny pas, jaki mógłby powstać w pobliżu „blisko trzech miliardów ludzi i reprezentujący największe rynki na świecie, ma ogromny potencjał”. Xi Jinping podczas swojej wypowiedzi na Nazarbayev University, wspominał dwa millenia współpracy między Chinami a Centralną Azją. Wezwał też do tego, aby teraz dwie strony zyskały na tym jeszcze bardziej. Nazwał to wręcz „złotą okazją” dla głębszej kooperacji²².

Źródło: http://usa.chinadaily.com.cn/china/2013-09/08/content_16952304.htm.

Rys. 8. Jedwabny szlak

Źródło: Prace OSW Nr 45, Warszawa 2013.

Rys. 9. Istniejące, budowane i planowane linie kolejowe w Azji Centralnej

²² Ibidem.

Zaproszenie prezydenta Chin do budowy infrastruktury transportu lądowego do Europy zostało przyjęte przez państwa Azji Centralnej. Dzięki temu obecnie jest możliwy transport towarów koleją przez te państwa aż do Rotterdamu. Chiny już zrealizowały inwestycje w zakresie:

- połączenie kolejowe z Urumczy (stolicy Xinjiang) do Astany (stolica Kazachstanu),
- połączenie autostradowe Kaszgaru przez Kirgistan do Taszkientu w Uzbekistanie (wzdłuż tej drogi przebiega także linia kolejowa),
- rekonstrukcję drogi samochodowej z Kirgistanu przez Biszkek, Osz i Kaszgar do zachodnich regionów Chin.

Ostatnie dziesięciolecie odznaczało się kilkoma generalnymi tendencjami:

1. Samodzielność poszczególnych państw regionu.
2. Wpływy Federacji Rosyjskiej uległy nieznacznej, ale zauważalnej erozji.
3. Wojskowa obecność Stanów Zjednoczonych w regionie nie przełożyła się na znaczący wzrost ich wpływów politycznych.
4. Wpływy Chińskiej Republiki Ludowej nieustannie ulegały wzmocnieniu²³.

Spośród głównych graczy w Azji najbardziej aktywnymi działaniami wykazały się Chiny. Czynnikiem sprzyjającym Chinom w tym działaniu był i jest nadal ich potencjał gospodarczy. Dzięki niemu Chiny mogły się angażować w projekty gospodarcze, które w kontekście kryzysu gospodarczego i załamania gospodarki regionu nabrały dużego znaczenia politycznego. W ten sposób Chiny umocniły swoją pozycję w Azji Centralnej kosztem Rosji. Świadczą o tym ich stosunki gospodarcze z poszczególnymi państwami regionu. Ich głównymi kontrahentami gospodarczymi stały się Kazachstan, Turkmenistan i Uzbekistan. Zwiększone bilateralne kontakty gospodarcze wymienionych wyżej państw z Państwem Środka są bardzo atrakcyjnym sposobem zrównoważenia wpływów rosyjskich²⁴. Dzięki temu Kazachstan, Turkmenistan i Uzbekistan starają się prowadzić wielosektorową politykę zagraniczną, w której Chiny odgrywają główną rolę.

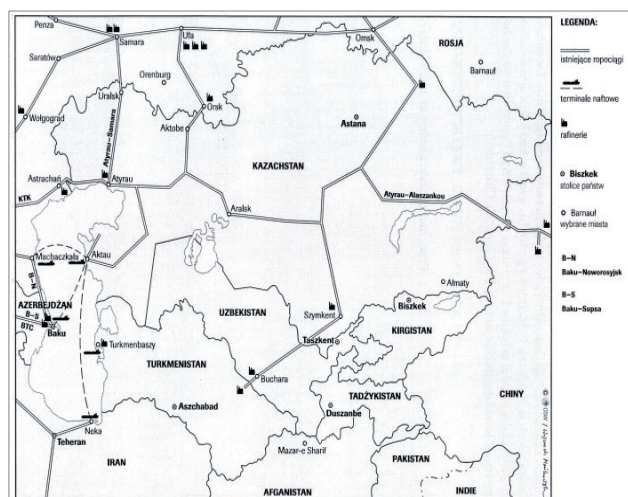
O skuteczności polityki Chin w Azji Środkowej może świadczyć dywersyfikacja szlaków eksportu kazachskich surowców energetycznych

²³ K. Kozłowski, *Państwo Środka a Nowy Jedwabny Szlak*. Wyd. A. Marszałek, Toruń 2011, s. 242.

²⁴ Ibidem, s. 245.

(rys. 10). Przykładem tego może być sprzedaż przez Kazachstan 50% udziałów bez dwóch akcji w jednym z największych krajowych producentów ropy – Mangisfajmunajgaz – Chińskiemu Narodowemu Koncernowi. Po ukończeniu budowy rurociągu stało się możliwe dwukrotne zwiększenie dostaw ropy naftowej do Państwa Środka (do 20 mln ton rocznie). Dzięki współpracy z Chinami Kazachstan umocnił swoją pozycję wobec Federacji Rosyjskiej a jednocześnie zapewnił sobie otwarcie swoich złóż na chłonny rynek chiński.

Drugim państwem omawianego regionu jest Turkmenistan, który dysponuje bardzo bogatymi złożami gazu ziemnego. Głównym odbiorcą tego gazu była Rosja (80%). Korzystając z pogorszenia relacji z Rosją, prezydent kraju zdecydował się na otwarcie kraju i nawiązanie relacji m.in. z USA, UE i z wieloma innymi państwami.

Źródło: Prace OSW Nr 45. Warszawa 2013.

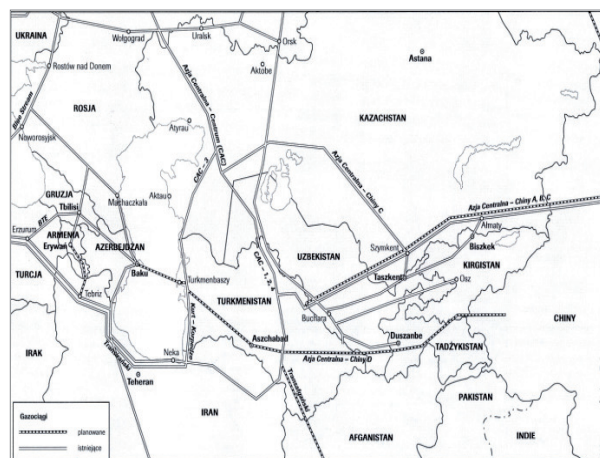
Rys. 10. Azja Centralna – szlaki eksportu ropy naftowej

Na szczególną uwagę zasługują relacje Turkmenistanu z Chinami. Uzyskał on bowiem chińskie kredyty m.in. na unowocześnienie armii. Okazją do zintensyfikowania relacji chińsko-turkmeńskich był konflikt na tle przesyłu gazu. Rosja zażądała bowiem gwarancji, że projektowanym gazociągiem trans kaspijskim gaz popłynie do Federacji Rosyjskiej a nie na Zachód, czyli do Europy.

W powyższej sytuacji Chiny bez stawiania warunków natury politycznej, podpisały porozumienie z Turkmenistanem dotyczące współpracy, w tym budowy gazociągu, który w rekordowo krótkim czasie został wybudowany (rys. 10). Dzięki temu Turkmenistan dokonał dywersyfikacji eksportu własnego surowca. Do Chin przesy-

łanych jest 60 mld m³ gazu a do Rosji 30 mld m³. Ponadto Turkmenistan uzyskał połączenie gazowe z Iranem, natomiast Chiny uzyskały kontrolę nad nowymi złożami gazu w Turkmenistanie. Natomiast Turkmenistan, dzięki wybudowaniu gazociągu do Iranu, uzyskał możliwość eksportu gazu do innych państw, co odbyło się kosztem Rosji.

W ślad za połączeniem gazowym Chiny i Turkmenistan podpisały porozumienie o budowie połączenia kolejowego między tymi państwami. Do tego projektu dołączył Iran, który podjął decyzję o przyłączeniu swojego systemu kolejowego do międzynarodowej sieci w pięciu państwach sąsiednich.

Źródło: Prace OSW Nr 45. Warszawa 2013.

Rys.11. Istniejące i planowane gazociągi w Azji Centralnej

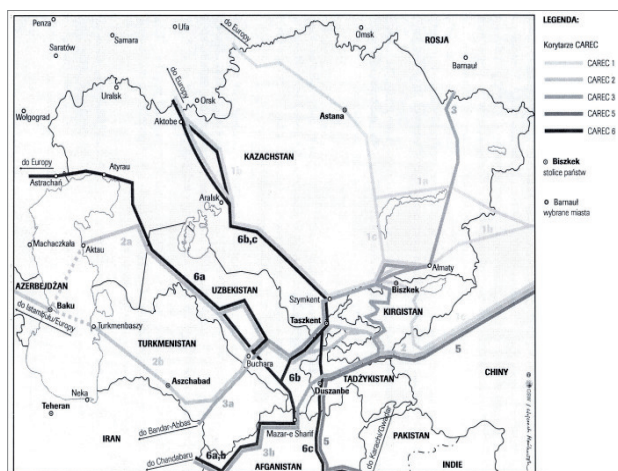
Otwarcie pierwszej w historii linii kolejowej, łączącej Kazachstan z Turkmenistanem dokonano 11.05.2013 roku. Trasa ta jest częścią projektu Północ-Południe, łączącego Azję Centralną (i Chiny oraz Rosję) z Bliskim Wschodem oraz z Zatoką Perską (rys. 10). W ten sposób zapewnione zostało połączenie kolejowe Kazachstanu i Turkmenistanu z Iranem. Docelowa przepustowość linii planowana jest do 10 mln ton towarów rocznie²⁵.

Stosunki handlowe Chin z Kirgistanem rozwijają się dynamicznie i oparte są na zasadzie partnerstwa strategicznego. Prezydent Kirgistanu wyraził poparcie dla chińskiego projektu stworzenia wspólnej strefy ekonomicznej na obszarze Wielkiego Jedwabnego Szlaku²⁶. Xi Jinping potwierdził, że podpisał pakiet dokumentów doty-

²⁵ http://www.mojeopinie.pl/img/zoom4/AC_koleje_i.jpg data dostępu 15.02.2014.

²⁶ <http://www.portal.arcana.pl/Nowy-jedwabny-szlak-pod-chiński-przewodnictwem> data dostępu 10.03.2014.

czących współpracy (partnerstwa strategicznego) oraz utworzenie strefy ekonomicznej „Jedwabnego Szlaku”.

Źródło: Prace OSW Nr 45, Warszawa 2013.

Rys. 12. Korytarze transportu realizowane w ramach programu Central Asia Regional Economic Cooperation (CAREC)

Współpraca Chin z Tadżykistanem rozwija się dynamicznie. Sprzyja temu przyjęta strategia rozwoju Chin, zgodnie z którą następuje integracja wschodniej z zachodnią Azją, tj. odtwarzanie dróg handlowych, stworzenie energetycznych sieci przesyłowych, łączących wschodnie chińskie porty z bogatym w surowce i relatywnie tanim w eksploatacji regionem Azji Centralnej²⁷. Ponadto poprowadzenie odpowiedniej infrastruktury przez Tadżykistan umożliwi także zdobycie dostępu Chin do Oceanu Indyjskiego w Pakistańskim porcie Gwardar (rys. 7).

Istniejące spory między Tadżykistanem a Chinami zostały uregulowane (Tadżykistan scedował na CHRL 0,78% (około 1000 km² swojego terytorium). Stworzyło to podstawę do rozwoju wzajemnej współpracy, która rozwija się dynamicznie w różnych dziedzinach.

Stosunki handlowe Chin z wybranymi państwami Azji Południowej i Bliskiego Wschodu

Spośród państw Azji Południowej i Bliskiego Wschodu Pakistan i Afganistan oraz Iran odgrywają istotną rolę w transporcie Chin. Terytoria tych państw mogą bowiem stanowić alternatywę

²⁷ <http://www>.

dla transportu morskiego, który znajduje się pod kontrolą Marynarki Wojennej Stanów Zjednoczonych. Chodzi tu o Cieśninę Ohrmuz i Malacca, będących pod nadzorem Floty Amerykańskiej.

Pakistan i Chiny uzgodniły utworzenie „korytarza transportowego” – szlaku transportowego łączącego zachód Chin z Morzem Arabskim, który ma zwiększyć wymianę gospodarczą i skrócić czas dostaw. Godzi się tu dodać, że szlak ten składający się z dróg, tras kolejowych i rurociągów ma połączyć miasto Kaszgar w prowincji Sinkiang z miastem Gwardar nad Morzem Arabskim. Port w tym mieście zbudowali Chińczycy i operatorem portu jest chińskie przedsiębiorstwo China Overseas Port Holding Company²⁸.

Afganistan uważany jest przez Chiny za przyszły obszar tranzytowy w ich stosunkach gospodarczych z Iranem, a także z Pakistanem i państwami Bliskiego Wschodu.

Iran zaś miał zawsze poprawne stosunki z Chinami, jednak ich prawdziwy rozkwit nastąpił w rezultacie wzrastającego zapotrzebowania Chin na energię. Bliska współpraca Chin z Iranem jest korzystna dla obu stron. Chiny mają dostęp do potrzebnego im gazu, Iran natomiast ma w Chinach bardzo cennego sprzymierzeńca na arenie międzynarodowej. Na uwagę zasługuje fakt podpisania przez te państwa „kontraktu stulecia” opiewającego na kwotę 200 mld dolarów, w ramach którego chiński Sinopec rozwinął eksploatację gigantycznych złóż gazu Yadavaran. Iran zaś kupił w Chinach uzbrojenie, w tym rakiety przeciwlotnicze²⁹.

Stosunki handlowe Chin z państwami Bliskiego Wschodu są także poprawne. Do państw tego regionu, eksportujących ropę naftową do Chin, należą: Arabia Saudyjska, Oman i Jemen oraz Irak. Stosunki Chin z państwami Bliskiego Wschodu mają konsekwencje ponadregionalne, gdyż szlaki morskie, którymi obecnie dostarczana jest do Chin ropa z Bliskiego Wschodu, patrolowane są przez siły morskie USA. Ten fakt spowodował, że Chiny zwiększyły obecność floty chińskiej na Morzu Południowochińskim i Oceanie Indyjskim.

²⁸ <http://wiadomości.onet.pl/swiat/pakistan-i-chiny-uzgodnily-utworzenie-korytarza-gospodarczego>, Data dostępu 2014.08.01.

²⁹ Klare Michael T., *Krew I nafta*, Wyd. Agencja Wydawnicza i reklamowa AKCES, Warszawa 2006, s. 192.

Największym eksporterem ropy naftowej do Chin jest Arabia Saudyjska. Dla Saudów Państwo Środka jest najważniejszym partnerem handlowym w sektorze energetycznym. Oba kraje są na siebie skazane – Arabia Saudyjska największy producent ropy naftowej na świecie i Chiny – konsument nr 1 na świecie.

Zarówno w Chinach, jak i w Arabii Saudyjskiej sektor ropy naftowej i gazu zdominowany jest przez największe koncerny. W Arabii dwa koncerny – Saudi Aramco i Saudi Basic Industries Corporation (SABIC) kontrolują całkowicie przemysł naftowy.

Wybrane elementy geopolityki Chin jako mocarstwa globalnego

Chiny deklarują, że wobec regionu mają być stosowane działania oparte na następujących zasadach:

- promowanie pokojowego współistnienia;
- promowanie ekonomicznej prosperity;
- niemieszanie się w sprawy wewnętrzne danego państwa;
- respektowanie integralności terytorialnej i suwerenności³⁰.

W wymiarze geoeconomicznym geopolityka ta przejawia się w następujących działaniach:

- zawieraniu określonych sojuszy i okrążaniu Indii,
- pogoni za złożami surowców,
- wykorzystywaniu importu surowców do celów politycznych,
- tworzeniu kolonii osadniczych za granicą.

Chiny obecnie są największym odbiorcą surowców, wsysając w krwioobieg gospodarki wszystko – od ropy naftowej i gazu, aż po drewno i metal – co mają do zaoferowania producenci w Azji, na Bliskim Wschodzie, w Afryce i Ameryce Łacińskiej. Uzależnione są jednak od rynków zbytu w Europie i Stanach Zjednoczonych. Nigdy wcześniej Chiny nie były tak ściśle powiązane z resztą świata jak obecnie. W tej sytuacji dla Chin szczególnie dużego znaczenia nabrało bezpieczeństwo transportu zarówno morskiego, jak i lądowego. Biorąc pod uwagę, że szlaki komunikacji morskiej są pod kontrolą marynarki wojennej

Stanów Zjednoczonych, dla Chin szczególnego znaczenia nabrały szlaki komunikacji lądowej. Na kontynencie euroazjatyckim następuje więc odrodzenie Jedwabnego Szlaku, wiodącego z Chin do Azji Centralnej i Bliskiego Wschodu oraz do Europy. Powyższa sytuacja skomplikowana została wejściem Stanów Zjednoczonych do Afganistanu a w konsekwencji utworzeniem baz wojskowych w Kirgistanie i Uzbekistanie. Dla Chin i Rosji stanowiło to przesłankę powołania Szanghajskiej Organizacji Współpracy (SOW).

Szanghajska Organizacja Współpracy (SOW)

W 2001 r., po ataku terrorystycznym w Nowym Jorku, Stany Zjednoczone przestały postrzegać Chiny jako konkurenta i zagrożenie dla bezpieczeństwa USA. W tymże samym roku prezydenci Chin i Rosji podpisali porozumienie „Układ o dobrym sąsiedztwie, przyjaźni i współpracy”. Obszary współpracy to:

- wspieranie działań przeciwko hegemonistycznej polityce USA,
- ostateczna demarkacja linii granicznej między tymi państwami (4300 km),
- sprzedaż broni i transfer technologii,
- dostawy energii i surowców,
- przeciwdziałanie wzrostowi islamskiego fundamentalizmu w Azji Centralnej³¹.

Na piątym spotkaniu SOW (2005 r.) w Astanie, na które zaproszono po raz pierwszy Indie, Iran i Pakistan, wydano oświadczenie wzywające do ustalenia ostatecznej daty wycofania wojsk USA z krajów członkowskich SOW. W tymże roku Uzbekistan zmienił swoją orientację polityczną z prozachodniej na prorosyjską. W następnych latach, po wydarzeniach w Kirgistanie, obecność Amerykanów w tym państwie stała pod znakiem zapytania.

Na szóstym szczycie SOW (2006 r.) udział wzięli również prezydenci Mongolii, Indii, Pakistanu i Iranu a gościem specjalnym był prezydent Afganistanu Hamid Karzai. Przywódcy SOW wyrazili nadzieję, że państwa Zachodu będą potrafiły zaakceptować odmienne systemy społeczne i drogi rozwoju. Prezydent Chin stwierdził, że „Pokojowy rozwój Chin przyniesie wielkie szanse dla państw sąsiednich, szczególnie państw człon-

³⁰ *Region Azji Centralnej jako obszar wpływów międzynarodowych*, pod red. Agaty Ziętek, Wyd. UMCS, Lublin 2008, s. 121.

³¹ *Ibidem*, s. 121.

kowskich SOW, a Chiny będą stale zwiększać swoje zaangażowanie w rozwój SOW³².

W skład Szanghajskiej Organizacji Współpracy wchodzić omówione wyżej państwa Azji Centralnej oraz Chiny i Rosja. W 2004 roku na Szczycie w Tanbiera zwrócono uwagę na niebezpieczeństwo ataku terrorystycznego z pobliskiego Afganistanu oraz na potrzebę współpracy ekonomicznej i handlowej w regionie. Powołano do życia struktury – Radę Biznesu SOW oraz Fundusz Rozwojowy SOW, przy czym na uwagę zasługuje fakt, że problemy te były częścią planu rozwoju SOW zaprezentowanego przez premiera Chin W. Jiobao podczas spotkania premierów państw członkowskich rok wcześniej³³.

W 2004 roku SOW uzyskała prawo obserwatora ONZ a w 2005 roku w Dżakarcie podpisano porozumienie między Organizacją a ASEAN i WNP. Rozwój tej organizacji spotkał się z przejawami zainteresowania ze strony państw sąsiednich, tj. Indii, Iranu i Pakistanu, które uzyskały status obserwatorów afiliowanych przy Organizacji. Ponadto SOW ustanowiła grupę kontaktową w Afganistanie, mającą na celu ułatwić przepływ informacji między sekretariatem SOW a Ambasadą Afganistanu w Pekinie w kwestiach „poważnej wagi”³⁴.

W następnych latach doszło do konfliktu na linii niektórych państw SOW (Uzbekistan i Kirgistan) – USA, oskarżanych o próbę zmiany układu sił ekonomicznych i politycznych na korzyść USA i zajęcie przez nie dominującej pozycji w regionie³⁵.

Współcześnie, z politycznego punktu widzenia Chiny postrzegają Szanghajską Organizację Współpracy jako środek mający posłużyć zbudowaniu nowego ładu euroazjatyckiego, mającego na celu zmniejszenie potęgi USA i ograniczenie promocji demokracji za granicą³⁶. „Ze wszystkimi partnerami w Azji Centralnej błyskawicznie rośnie wymiana handlowa: z najważniejszym i największym Kazachstanem handel wzrósł z 6,81 mld dolarów w 2005 roku do około 32 mld w roku ubiegłym (dla porównania: z Rosją w 2012 roku obroty wyniosły 24 mld) i ma dojść do 40 mld dolarów na koniec 2015 r. Z drugim co do ważno-

ści Turkmenistanem obroty niemal podwoiły się w roku 2012 w stosunku do roku poprzedniego i wyniosły – według danych Chińskiego Ministerstwa Handlu 10,7 mld dolarów. Z Uzbekistanem wyniosły, według tych samych danych, 2,88 mld dolarów w 2012 r. i wzrosły o 32,8% w ciągu roku. Niewiele mniej, 2,26 mld dolarów, wyniosły z niewielkim Kirgistanem, ale skoczyły w ciągu roku aż o 128,6 procent. Również z Tadżykistanem przekroczyły w 2012 r. sumę 2 mld dolarów i w ciągu dekady wzrosły – jak podkreśla „China Daily – aż 15-krotnie”³⁷.

Jak podkreśla B. Góralczyk, hasło *Nowy Jedwabny Szlak* w chińskich ustach to „rzeczywisty plan wcielany w życie z dużą konsekwencją i rozmachem. Stawia się na geograficzną bliskość, ale nade wszystko na eksploatację ogromnych zasobów surowców energetycznych, jak też chłonność nie do końca rozwiniętych rynków w regionie, gotowych do przyjęcia bogatej chińskiej oferty towarowej”³⁸.

O tym, jak konkretnie te plany mają być wcielane w życie, mówił prezydent Xi Jinping podczas specjalnego wykładu wygłoszonego na Uniwersytecie w Astanie, stolicy Kazachstanu. Powołując się na starożytne doświadczenia, wezwał do budowy Ekonomicznego Pasa Jedwabnego Szlaku, który jak podkreślał ma sprowadzać się do realizacji pięciu strategicznych założeń:

1. Zacieśnienia kontaktów politycznych i gospodarczych;
2. Budowy połączeń drogowych (które docelowo miałyby sięgać „od Pacyfiku po Bałtyk”);
3. Znoszenia barier w handlu;
4. Zwiększenia wymiany pieniężnej (tzn. otwierania nowych linii kredytowych i filii chińskich banków);
5. Zacieśnienia kontaktów międzyludzkich³⁹.

Uogólniając, można stwierdzić, że Szanghajska Organizacja Współpracy wyrosła na znaczące ugrupowanie regionalne, które powstało bez udziału mocarstw zachodnich i według niektórych określane jest terminem „anty-NATO”. Ugrupowanie to może się znacznie wzmocnić, gdyż jest propozycja przyjęcia w 2015 r. do tej organizacji państw mających status obserwatora. Chodzi tu głównie o Indie

³² Ibidem, s. 123.

³³ K. Kozłowski, *Państwo Środka a Nowy Jedwabny Szlak. Poradziecka Azja Centralna i Xinjiang w polityce CHRL*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2011, s. 2007.

³⁴ Ibidem, s. 210.

³⁵ Ibidem, s. 212.

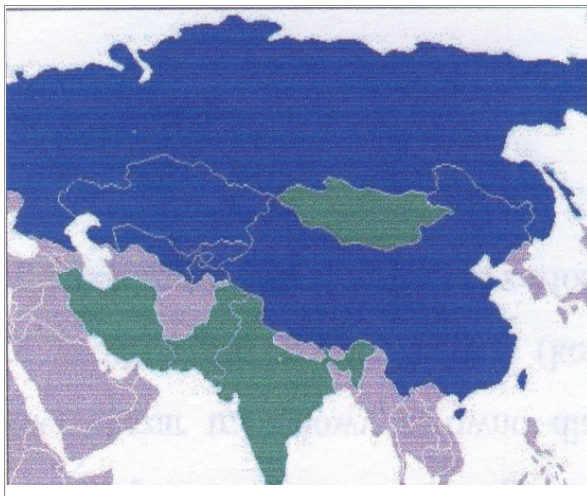
³⁶ Ibidem, s. 219.

³⁷ B. Góralczyk, *Nowy Jedwabny Szlak właśnie się tworzy*, <http://www.obserwatorfinansowy.pl/forma/analizy/nowy-jedwabny-szlak-wlasnie-sie-tworzy>

³⁸ Ibidem, s. 2.

³⁹ Ibidem, s. 2.

i Pakistan. Ponadto prezydent Turcji w rozmowie z prezydentem Rosji zadeklarował gotowość wstąpienia tego państwa w skład SzOW. Wówczas organizacja ta obejmie prawie całą Azję (rys. 13).

Źródło: <http://www.voltairenet.org/article185075.html>, Początek wielkiej zmiany ról.

Rys. 13. Państwa należące do SzOW oraz państwa mające status obserwatora

Na szczególną uwagę zasługuje tournée prezydenta Chin Xi Jinpinga po Azji Centralnej, w czasie którego zaprezentował nową chińską strategię dla regionu, określoną jako Ekonomiczny Korytarz Wielkiego Jedwabnego Szlaku. Głównym założeniem tej strategii jest rozwój współpracy gospodarczej poprzez budowę infrastruktury transportowej, wzrost wymiany handlowej i likwidacja barier w handlu, a także wzmacnianie roli walut narodowych we wzajemnych rozliczeniach. Ponadto Xi Jinping zasugerował możliwość stworzenia strefy wolnego handlu z państwami regionu. Propozycje gospodarcze uzupełnione zostały inicjatywami na rzecz rozwoju relacji kulturowych i społecznych (np. stypendia dla 30 tys. studentów z państw Szanghajskiej Organizacji Współpracy)⁴⁰.

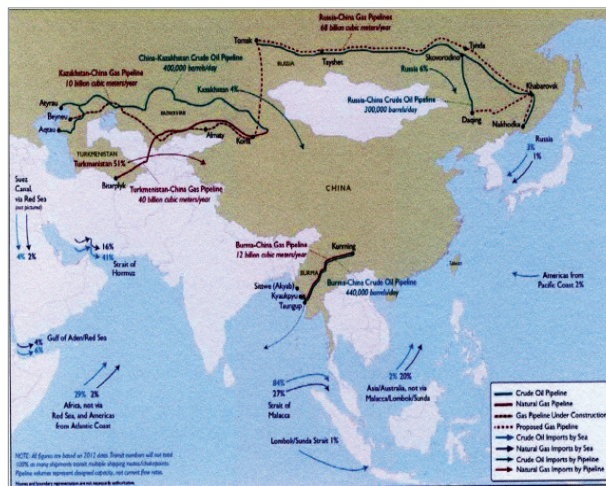
Geostrategia Chin

Głównym dokumentem programowym polityki i strategii bezpieczeństwa Chin jest Konstytucja z 1982 r., w oparciu o którą opracowuje się Białą Księgę. W księdze tej z 2008 roku sprecyzowano strategiczne wytyczne dotyczące aktywnej strategii obronnej w nowym okresie. Przeanalizowano w niej obecną sytuację bezpieczeństwa Chin i spre-

cyzowano kwestie chińskiej polityki w dziedzinie obrony narodowej, rozwoju armii, nakładów na obronę narodową, międzynarodowej współpracy w sprawie bezpieczeństwa i inne⁴¹.

W „Białej Księdze” podkreślono, że ze względu na istnienie szeregu niestabilnych wewnętrznych i zewnętrznych czynników bezpieczeństwa, przez długi czas stać będą przed Chinami kompleksowe i różnorodne zagrożenia i wyzwania dla ich bezpieczeństwa. W celu dostosowania się do nowej strategicznej sytuacji międzynarodowej i zmian sytuacji w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego, Chiny wypracowały wytyczne zakładające aktywną strategię obrony narodowej. Na temat redukcji sił nuklearnych w „Białej Księdze” napisano, że Chiny proponują, aby wszystkie państwa posiadające broń nuklearną zobowiązały się do jej całkowitego zniszczenia i zaprzestania badań nad nowymi rodzajami broni nuklearnej. Chiny uważają, że plan stworzenia globalnego systemu antyrakietowego nie jest korzystny dla pokoju i bezpieczeństwa świata, a także wywiera niekorzystny wpływ na proces redukcji arsenałów. Ponadto w „Białej Księdze” podkreślono, że siły działające na rzecz „niepodległości Tajwanu”, „Turkistanu Wschodniego” czy „niepodległości Tybetu” są elementami zagrażającymi bezpieczeństwu państwa.

Chiny realizują alternatywne drogi transportu ropy i gazu oraz innych surowców z pominięciem wspomnianej cieśniny (rys. 14).

Źródło: Annula Report To Congress Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2013, s. 80.

Rys. 14. Szlaki tranzytowe importu surowców energetycznych do Chin

⁴⁰ <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy//2013-09-18/chinskie-tour-de-force-w-azji-centralnej/OSW>.

⁴¹ Szerzej na ten temat: *Geopolityka i geostrategia wybranych mocarstw w regionie Oceanu Indyjskiego i zachodniego Pacyfiku*, „Zeszyty Naukowe AON”, nr 1(90)2013, s. 5.

Nowa sytuacja i dalekosiężne interesy ekonomiczne Chin, to:

– są największym na świecie odbiorcą surowców, wsysając w krwioobieg gospodarki wszystko – od ropy naftowej i gazu, aż po drewno i metal – co mają do zaoferowania producenci w Azji, na Bliskim Wschodzie, w Afryce i Ameryce Łacińskiej;

– uzależnione są od rynków zbytu w Europie i Stanach Zjednoczonych za oceanami⁴²;

– nigdy wcześniej Chiny nie były tak ściśle powiązane z resztą świata jak obecnie.

W powyższej sytuacji Chiny dokonały modyfikacji doktryny strategicznej z koncentracji na obronie granic w kierunku ekspansji zewnętrznej (rys. 15). Przedstawiciele chińskiego rządu mówią o przesunięciu strategicznego widnokrzęgu ku, jak to nazywają, trzem łańcuchom wysp, z których pierwszy ciągnie się od Japonii przez Tajwan do Filipin, drugi od Sachalinu do wysp południowo-zachodniego Pacyfiku, a trzeci od Wysp Aleuckich w pobliżu Alaski do Antarktyki⁴³. Według niektórych geopolityków, Chińczycy przez całe dziesięciolecie uważali Amerykę za wrogów chińskich ambicji narodowych. Chińscy obserwatorzy wskazywali na „superhegemonistyczne” ambicje Stanów Zjednoczonych, na długo zanim Europa zaczęła wyrażać zaniepokojenie hiperpotęgą USA, a światowa opinia publiczna skarżyć się na amerykańską arogancję i hegemonizm⁴⁴.

Źródło: <http://www.viribus-unitis.com.pl/2011/11/>.

Rys.15. Zasięg widnokrzęgów w systemie bezpieczeństwa Chin

⁴² Robert D. Kaplan, *Monsun – Ocean Indyjski i przyszłość amerykańskiej dominacji*, tłumaczenie J. Ruskowski, Wyd. Czarne, Wołowiec, s. 35.

⁴³ Ibidem, s. 37.

⁴⁴ Ibidem, s. 38.

W powyższej sytuacji plan działania marynarki wojennej Chin, rozłożony na trzy etapy przedstawia się następująco:

Faza pierwsza: stworzenie floty zdolnej do skutecznego działania w granicach tzw. pierwszego łańcucha wysp, którego granice wyznaczają wyspy japońskie, Riuku, Tajwan i Filipiny.

Faza druga: rozszerzenie działalności floty do drugiego łańcucha wysp, czyli Indonezji, Guam i Australii.

Faza trzecia (planowana do połowy XXI wieku): stworzenie floty działającej globalnie (ocenia się, że w latach 2015–2020 Chiny zwodują swój pierwszy lotniskowiec).

Zakończenie

Podjęta w niniejszym artykule problematyka geopolityki i geostrategii mocarstw w regionie Azji Centralnej jest próbą przedstawienia gry prowadzonej przez mocarstwa w omawianym obszarze. Sytuacja w tym regionie jest bardzo dynamiczna. Skłoniło to autora do dokonania pewnych uogólnień różnych informacji bez możliwości ich weryfikacji.

Podstawowe źródło informacji stanowiły najnowsze opracowania przedstawione w bibliografii. Informacje internetowe stanowiły materiał uzupełniający.

Biorąc pod uwagę dynamiczny rozwój stosunków gospodarczych Chin z państwami Azji Centralnej, w tym budowę infrastruktury transportowej na tym obszarze oraz włączenie się w ten proces Iranu, a także partnerstwo strategiczne Chin z Unią Europejską, można prognozować, z dużym prawdopodobieństwem, że w niedalekiej przyszłości powstanie nowy Jedwabny Szlak omijający terytorium Rosji.

Bibliografia

Opracowania zbiorcze

Atlas Świata, red. Margaret Hynes, Wyd. Larousse Polska, Wrocław 2004.

Bialek J., Oleksiuk A., *Gospodarka i Geopolityka*, Wyd. Difin, Warszawa 2009.

Brunet A., Guichard J.P., *Chiny światowym hegemonem*, Wyd. Studio Emka, Warszawa 2011.

Bieleń S., Raś M., *Polityka zagraniczna Rosji*, Wyd. Difin, Warszawa 2008.

- Brunet A., Guichard J.P., *Chiny światowym Hegemonem?*, Wyd. Studio Emka, Warszawa 2011.
- Canrong J., *Odpowiedzialność wielkiego mocarstwa. Chińska perspektywa*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2012.
- Cieślak E., *Efekt Smoka – Skutki ekspansji gospodarczej Chin po 1078 roku*, Wydawnictwo Fachowe CeDeWu.pl, Warszawa 2012.
- Domke R., *Azjatycka Szachownica w ujęciu kishore Manubaniego*, Geopolityka 1(2) 2009. Wyd. Instytutu Geopolityki, Częstochowa 2009.
- Gwiazda A., *Globalna ekspansja gospodarcza Chin*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2013.
- Klare M.T., *Krew i nafta*, Wyd. Agencja Wydawnicza i Reklamowa AKCES, Warszawa 2006.
- Hopkirk P., *Wielka Gra – Sekretne wojna o Azję Środkową*, Zysk i S-PA Wydawnictwo, Poznań 2011.
- Kozłowski K., *Państwo Środka a Nowy Jedwabny Szlak – Poradziecka Azja Centralna i Xinjiang w polityce CHRL*, Wydawnictwa Adam Marszałek, Toruń 2011.
- Legucka A., *Geopolityczne uwarunkowania i konsekwencje konfliktów zbrojnych na obszarze poradzieckim*, Wyd. Difin, Warszawa 2013.
- Lubowski A., *Świat 2040 – czy Zachód musi przegrać?*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2013.
- Obszar wpływów międzynarodowych*, (red.) Agata Zajac, Wyd. UMCS Lublin 2008.
- Puślecki Z.W., *Rosyjskie i chińskie wyzwania dla Unii Europejskiej na początku XXI wieku*, [w:] J. Rymarczyk i inni (red.), *Regionalizacja i globalizacja we współczesnym świecie*, Wrocław 2007.
- Puślecki Z., Walkowski M., *Innowacje i zatrudnienie w polityce wzrostu konkurencyjności Unii Europejskiej*, Wyd. Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2010.
- Region Azji Centralnej jako obszar wpływów międzynarodowych*, pod red. Agaty Ziętek, Wyd. UMCS, Lublin 2008.
- Annua Report To Congress Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2013, s. 80.
- Źródła internetowe
- <http://www.rferl.org/content/beijing/stealthy/expansion-central-asia/2274062/html>.
- http://www.mojeopinie.pl/img/zoom4/AC_koleje_i.jpg data dostępu 15.02.2014.
- <http://www.portal.arcana.pl/Nowy-jedwabny-szlak-pod-chińskim-przewodnictwem><http://www.obserwatorfinansowy.pl/forma/analizy/nowy-jedwabny-szlak-wlasnie-sie-tworzy>.
- <http://www.osw.waw.pl/publikacje/analizy//2013-09-18/chinskie-tour-de-force-w-azji-centralnej>OSW.
- Bogdan Góralczyk, *Azja przesądzi o rozwoju gospodarczym świata, a Chiny – Azji*, <http://www.stosunkimiedzynarodowe.pl>, autor: Bogdan Góralczyk, data dostępu 12.09.2012.
- http://usa.chinadaily.com.cn/china/2013-09/08/content_16952304.htm.
- <http://www.voltairenet.org/article185075.html>, Początek wielkiej zmiany ról.
- <http://www.viribh.us-unitis.com.pl/2011/11/>.

DEVELOPMENT OF CHINA'S TRADE RELATIONS WITH EUROPE, CENTRAL ASIAN COUNTRIES AND THE MIDDLE EAST IMPLYING A RENEWAL OF THE SILK ROAD

Abstract

The article focuses on international relations between selected powers, developed in the region of Central Asia, seen in the context of geopolitics, geo-economy and geostrategy. The major players in the region include China, Russia, the European Union and the United States, while several countries of the region in the immediate neighborhood, mainly Iran, are the secondary players.

Paragraph 1 shows China's economic development over the past decade and its consequences, for example an increase in demand for raw materials, mainly for energy resources that are imported through the state from different continents, mostly by sea.

Paragraph 2 provides basic information about China's trade relations with the European Union, including the size of the trade in the last decade. In addition, it contains basic information about the trade of selected EU countries with China.

Paragraph 3 focuses on the economic relations between China and the Central Asian States and selected countries of South Asia and the Middle East. It outlines the value of trade in Central Asia with China and Russia. In addition, it shows the development of transport infrastructure, including railways, roadways, oil and gas pipelines, which form kinds of transport corridors, including those leading to Europe.

Paragraph 4 presents selected elements of geopolitics and geostrategy implemented by the powers in the region of Central Asia, including the establishment of the Shanghai Cooperation Organisation as a counterweight to the US presence in Central Asia.

Key words – Silk Road, geostrategy, China

Introduction

According to the Singaporean diplomat, Kishore Mahbubani¹, *out of 5.6 billion people living outside the West, few believe in the superiority of its civilisation. Moreover, the expansion of the Euro-Atlantic world is often perceived as a threat to international peace and conviction that the wave of anti-American sentiments among the rest of the world will be stopped, is an illusion of Atlantic civilisation. The West does not realise how far the dewesternisation processes have gone, not only in the economic structures of the world, but mainly in the human mentality. Implementation of the global leadership of the West has long been out of date*².

In his reflections, Mahbubani underestimated the role of Russia, leaving it on the periphery of the fundamental game between the US, China, the European Union, Japan and India³. He perceived Russia as an ally of the United States, ignoring the concept of a hypothetical confrontation with America shaping on the Paris - Berlin - Moscow axis. He also emphasised that Asia does not enter the stage of world history as a novice, but it returns only two centuries after a break as a global centre of culture and commerce. The countries of the Western world will have to live with the fact that, after the collapse of the colonial era, it is time to give way to its much older brother⁴ China.

China has become a global power, because their trade exceeded four trillion US dollars in 2013. It has announced that it is the world's largest global power, with the exception of services, and it overtook the United States for the first time.

At the same time, the *Financial Times* stated that China has become the world's largest importer of oil and increasing its trade with other countries in Asia and the Middle East weakens the United States, which is still the largest economy in the world⁵. According to a spokesperson of the Board of Customs, Zeng Yuesheng, trade with the European Union, China's largest trading partner, has reached 559 billion dollars (339 export, import 220 billion). In contrast, exports with the United States rose to 521 billion USD, while with the countries belonging to the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) to 444 billion USD⁶. This means that the negative balance of the European Union and China is 119 billion USD dollars.

The purpose of this article is to examine the development of China's trade relations, not only with the countries of the European Union, but primarily with countries that, in geopolitical terms, play an important role in the security of supply of raw materials needed in the rapidly growing Chinese economy. These include Central Asian states, which for centuries were the object of rivalry between various powers, including Russia with Great Britain, and powers not only from the immediate surroundings of Central Asia, but also from outside the continent of Asia, which include the United States and the European Union. This work is an attempt to present the complexity of geopolitics (in political, economic and strategic terms) undertaken in Asia, which, according to Bogdan Góralczyk *will determine the economic development of the world and China - Asia's*⁷.

For decades the United States' dominance of the 'world's ocean' meant that China has made

¹ Kishore Mahbubani (born 1949) – former Singaporean ambassador to US, Dean of Civil Service Faculty on National University of Singapore, known specialist on Asia.

² R. Domke, *Azjatycka szachownica w ujęciu Kishore Mahbubaniego* (in: *Geopolityka* 1(2)/2009, Wyd. Instytutu Geopolityki, Częstochowa 2009, pp. 115–116

³ *Ibidem*, p. 118.

⁴ *Ibidem*, p. 120.

⁵ www.dziennik.com/wiadomosci/artykul/to-ida-chiny (January 18, 2014).

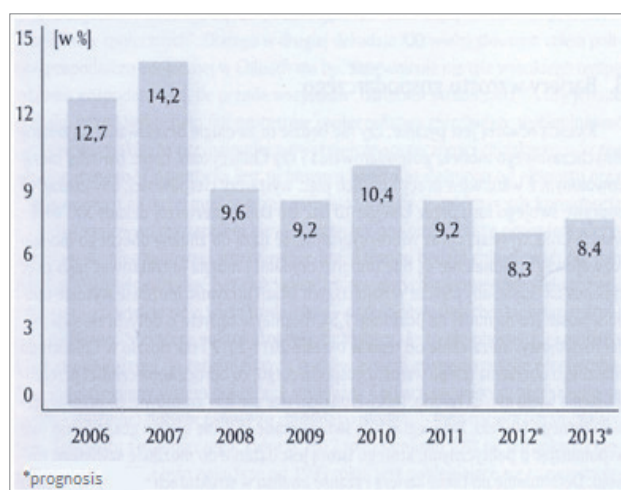
⁶ www.forbes.pl/wymiana-handlowa-chin-przekroczy-la-4-bln-dol-zostalimy-liderem-,artykuly,169148,1,1.html (August 10, 2014).

⁷ Bogdan Góralczyk, *Azja przesądzi o rozwoju świata, a Chiny – Azji*. <http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artykoly/>, (September 12, 2014).

changes in the direction of obtaining raw materials, mainly energy, from other countries, including the countries of Central Asia and the Middle East. The European Union has become a strategic partner of China. Land routes connecting the „Middle Kingdom”, not only with the countries of Central Asia, but also with European countries through the territory of Iran and Turkey, or even Russia, have become more relevant.

China's economic development and its consequences

After the introduction of market reforms in China and the strengthening of the „national communism” there was a significant acceleration of economic growth⁸. In the years 1997-2004 it amounted to an average of 8.1%, while in the years 2006 to 2013 more than 10% (Figure 1).

Source: A. Gwiazda, *Globalna ekspansja gospodarcza Chin*, Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2013, p. 13.

Figure 1. Growth of China's GDP in the years 2006-2013 (in percent)

The dynamics of trade, as mentioned above, has made China the second largest trading partner of the European Union. Balance of trade deficit reached the highest level among the major trading partners of the European Union.

It should be emphasised that the increase in China's imports causes a rise in the prices of raw materials on the world market. With the beginning of

a middle class in China, the demand for high-value goods, primarily from the automotive industry, has also increased. Liberalisation of the economy and easier access to the market after China's accession to the World Trade Organisation in 2001, as well as the growing activity of European corporations in China, also had a significant impact on the growth of exports from the European Union to China⁹.

China's accession to the World Trade Organisation in 2001, after almost 15 years of negotiation, helped further expansion of the country. Since then, there has been a liberalisation of the rules of trade between China and other WTO member countries. This was supported by the further rapid growth of the PRC's economy and its modernisation (Table 1).

Moreover, in 2008, China's government has launched two programmes for a total amount of 750 billion dollars for the purpose of financing the construction of roads, bridges, power plants and entire residential areas¹⁰.

Table 1

The value of China's trade in the period 2001–2009 (in billions of dollars)

Specification	Lata								
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Export	266,2	325,6	438,2	593,3	761,9	968,9	1217,8	1430,7	1201,6
Import	243,5	295,7	412,8	561,2	660,0	791,5	956,0	1132,6	1005,9
Sales	509,6	620,8	851,0	1154,5	1421,9	1760,4	2173,8	2563,3	2207,5
Saldo	22,5	30,4	25,5	32,1	102,0	177,5	261,8	298,1	195,9

Source: A. Gwiazda, *Globalna ekspansja gospodarcza Chin*, Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2013, p. 23.

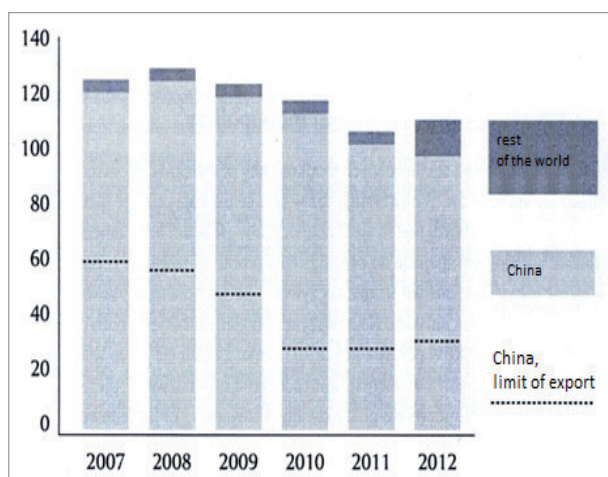
China's rapid economic growth creates increasing demand from the country's energy resources. It can therefore be expected that in the coming years, the import growth rate will be higher than the export growth rate. According to Gwiazda, lower growth in exports will be offset by a significant increase in Chinese foreign direct investment companies, which will increasingly flow into OECD countries and developing countries rich in natural resources¹¹. The only exception will be the rare earth elements, the production of which China has a monopoly (Figure 2).

⁸ A. Gwiazda, *Globalna ekspansja gospodarcza Chin*. Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2013, p. 9.

⁹ Ibidem, p. 24.

¹⁰ Ibidem, p. 12.

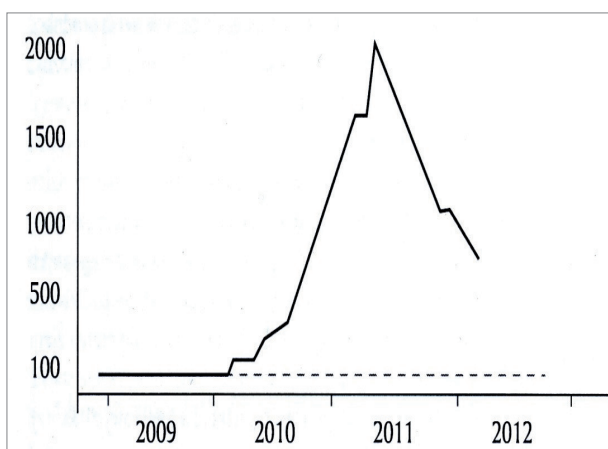
¹¹ Ibidem, p. 125.

Source: A. Gwiazda, *Globalna ekspansja gospodarcza Chin*, Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2013, p. 123.

Figure 2. World production of rare earth elements in the years 2007 – 2012 (in thousands tons)

According to recent estimates, the global reserves of rare earth elements in mid-2012 amounted to about 113 million tons, of which 55 million tons were in China, 19 million in the Commonwealth of Independent States, 13 million in the United States, 3.1 million in Australia, 1.6 million in India and 22.1 million tons in the rest of the world.

Source: PRC's Ministry of Economy, IMCDA, Kaiser Research Online i Forum magazine, [in:] Adam Gwiazda, *Globalna ekspansja Chin*, Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2013, p. 123.

Figure 3. The prices of rare earth elements as compared to the level in January 2009.

Export restrictions of rare earth elements, introduced in China in 2009, have caused a dramatic increase in their prices (Figure 3) and the disruption in the production of high-tech devices. This has jeopardised the states with new technologies. They filed a complaint with the

World Trade Organisation, whose actions have contributed to changes in China's position, which was reflected in the decline in prices of these raw materials (Figure 3).

China's economic relations with the European Union

China's economic relations with the European Union (Figures 4 and 5) developed considerably in the first decade of the twenty-first century. (China-UE Partnership and Cooperation Agreement PCA), signed in 2006, contributed to the situation to a large extent, since sectorial dialogues in 24 areas including, among others, science and technology, environmental protection and social issues are based on it¹².

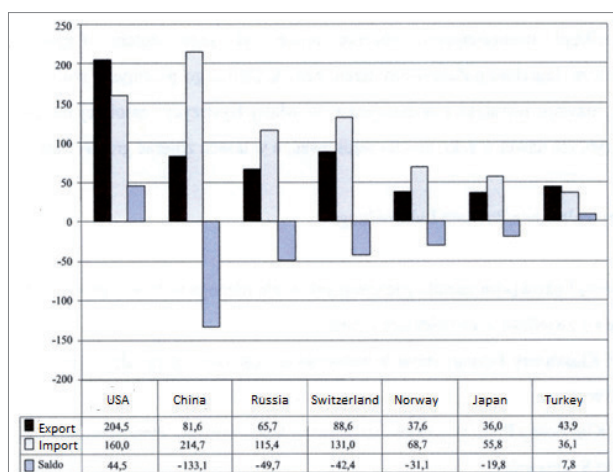
A new chapter in relations between China and EU was initiated in 2013 at the 16th Summit of the European Union and China. At that time, a new two-way policy was initiated for the coming decade, based for 10 years on the Strategic Partnership Agreement.

Together with the EU - China Summit, the business summit was held. There was an indication that, in addition to economic issues, there were several projects not directly related to business issues that were important to both parties. An example of this is the Urbanisation Partnership, which has become a flagship project¹³. It was emphasised that the Strategic EU - China Agency 2020 (AS 2020) was the most important subject on the agenda.

The President of the European Commission, Jose Manuel Barroso, said at the time that the economic policies of Brussels and China support each other, *and that both parties care for success, because success reinforces one another*¹⁴. Prime Minister Li spoke similarly, calling it unprecedented.

¹² Z. W. Puślecki, M. Walkowski, *Innowacje i zatrudnienie w polityce wzrostu konkurencyjności Unii Europejskiej*, Wyd. Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2010, p. 134.

¹³ [¹⁴ *Ibidem* \(March 08, 2014\).](http://www.euractiv.pl/polityka-zagraniczna/wywiad(nowy-rozdzia-w-relacjach-chińsko-unijnych), (March 08, 2014).</p>
</div>
<div data-bbox=)

Source: Zdzisław W. Puślecki, *Relacje Unii Europejskiej z Chińską Republiką Ludową wobec wyzwań gospodarki globalnej 2012.*

Figure 4. China's economic relations with the European Union compared to other countries in 2009

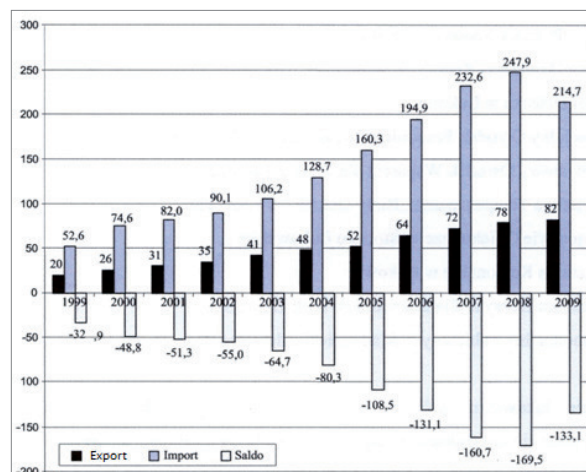
Increase in trade between China and the European Union, shown in Figure 5 is reflected in the trade of each Member State. Among the countries with the highest level of trade with China at the end of 2011, the record shows as follows: Germany - 169.2 billion USD, Netherlands - 68.2 billion USD, United Kingdom - 58.7 billion USD, France - 52.1 billion USD and Italy - 51.3 billion USD.

German trade relations with China are developing very dynamically. The two countries announced a *strategic partnership in the field of electromobility*, meaning the production and use of electric vehicles. Further increase of trade between the two countries is expected, which in the coming years is to reach 200 billion USD.

French exports to China are based on three pillars - airplanes, electric transport (trains, subway trains) and nuclear technologies. Currently, Chinese Airlines has 537 machines from the Airbus fleet.

In 2009, the French companies imported Chinese goods totaling 31.6 billion euros and exported goods to the amount of 9.1 billion euros. France's trade deficit with China amounted to over 22 billion euros.

It is worth noting that the two main groups of goods imported by France are the already mentioned information-communication technologies and textiles. In the first group are: computers, phones, digital cameras, and cameras. Currently, China accounts for almost one-third of the value of information technology products imported by France.

Source: Zdzisław W. Puślecki, *Relacje Unii Europejskiej z Chińską Republiką Ludową wobec wyzwań gospodarki globalnej 2012.*

Figure 5. The European Union's trade with China in the years 1995-2009 (in billions of euros)

In the second group of goods imported by France from China are textiles. China is the largest supplier of materials for the French market, accounting for about 30% of the total imports of textile products¹⁵.

Trade relations between China and the UK are developing rapidly. This was reflected, inter alia, in the contract for the sale of 100 thousand cars to China. The UK is also an exporter of pharmaceuticals and electronics. It is worth noting that the UK Prime Minister, during his visit to China, said that he is *ready to stand up for the liberalisation of trade between China and the European Union*. The interest of China of further developing trade with the European Union Member States can be seen in the proposal for building a railway connection with Berlin and London.

It is noteworthy that China is deepening cooperation with the countries of Central and Eastern Europe. An example of this might be running a special credit line in the amount of 100 billion USD to support Structural Projects. The Deputy Minister of Foreign Affairs of China, Song Tao, said during the meeting in Chongqing that *the countries of Central and Eastern Europe share a lot and it gives hope for even better cooperation in various fields ranging from trade and ending with tourism*¹⁶.

¹⁵ www.money.pl/aliorbank/publikacje/handel;zagraniczny;chiny,102,0,1164902.htm.

¹⁶ File:///C:/Documents and Settings/Admin/Pulpit/Chińscy zwiększają zagraniczne inwestycje (July 20, 2014).

China's economic relations with the countries of Central Asia and selected countries of South Asia and the Middle East

Central Asia

After the collapse of the Soviet Union in 1991 five new states (or even eight, if you count the Transcaucasia (Armenia, Azerbaijan and Georgia) emerged in the region. Along with the rapid withdrawal of Russia, embassies of Western countries appeared in the new Central Asian capitals. Western businesses eagerly used the economic vacuum which arose in the region. It was no secret that Central Asia conceals many riches: the fabulous deposits of oil and gas deposits of gold and silver, copper, zinc and iron, not to mention the strategic pipeline running there. Competition for these treasures was so fierce that Western analysts and journalists soon began to talk about the new Great Game. Indeed, the struggle for influence in the region, fought by foreign powers and international corporations, justified this comparison, and all the more important were the far-reaching political and strategic objectives¹⁷.

Central Asia, consisting of five countries of the former Soviet republics (Figure 6), is now the subject of a big game, and the major players are Russia, China and the US, while the secondary players are the European Union, Pakistan, India, Iran and Turkey. The objects of the game are: Kazakhstan, Turkmenistan, Uzbekistan, Kyrgyzstan and Tajikistan.

The Central Asia region measures about 4 million km² and is inhabited by over 60 million people, while the largest population occurs in Uzbekistan (about 27 million) and Kazakhstan (about 16 million). Tajikistan has about 7 million inhabitants, while Kyrgyzstan and Turkmenistan have about 5 million people.

Central Asian states are rich in natural resources. In Kazakhstan there are 99 out of 111 chemical elements from Mendeleev's table. These are, among others, oil (according to estimates of 6.1 billion tons), natural gas (6 trillion m³), uranium, gold, aluminum, titanium, copper, zinc, chromium, magnesium, silver and many others.

Source: Atlas Świata Red. Margaret Hynes, Wyd. Larousse Polska, Wrocław 2004, p. 86.

Figure 6. Central Asia

In Kyrgyzstan there is mercury, antimony, crude oil and natural gas. Tajikistan has such materials as gold, silver, zinc, lead, bismuth, barium, strontium, cadmium and tungsten. In Turkmenistan, there are large deposits of natural gas (20 billion m³) and oil. Uzbekistan has gold, copper, zinc, lead, natural gas, oil and coal.

Chinese involvement in the economic sphere in Central Asia is aimed at realisation of Beijing's strategic interests in the region, mainly related to the area of energy security of the country in the field of energy supplies, especially oil, gas and uranium. In addition, China's economic cooperation with these countries is important for the Chinese province of Xinjiang, from which, in 2011, as many as 78% of exports went to those countries.

A separate issue is China's activity regarding its energy security. In order to obtain crude oil and natural gas from the Central Asian states, China has taken the strategy of distribution of subsidised loans to these countries in exchange for access to key raw materials. In 2009, Kazakhstan was granted a loan of 10 billion USD for strengthening the limping economy¹⁸. At the same time, construction of nearly 3 thousand km oil pipeline from Kazakhstan to China was completed. According to the Kazakh oil and gas minister's statement in 2009, 15 companies with a majority of Chinese shares (50 - 100%) and a higher number of companies with smaller Chinese shares, operated in Kazakhstan. Every year these companies bring out about 80 million tons of Kazakh oil. The growth dynamics

¹⁷ Peter Hopkirk, *Wielka Gra – sekretna wojna o Azję Środkową*, Zysk i Spółka Wydawnictwo, Poznań 2011, pp. 7–8.

¹⁸ <http://www.rferl.org/content/beijing/stealthy/expansion-central-asia/2274062/html> (July 15, 2011).

of China's trade with Kazakhstan provided an increase in sales of 824 million in 2000 to 13.6 billion USD in 2008.

Table 2

The value of export from Central Asia to China and Russia (in millions of USD)

Year	Kazakhstan*		Kyrgyzstan		Tajikistan		Turkmenistan*		Uzbekistan*	
	To China	To Russia	To China	To Russia	To China	To Russia	To China	To Russia	To China	To Russia
2003	1721	2475	69	104	17	70	4	28	200	484
2004	2281	3429	109	150	15	76	14	43	403	613
2005	2902	3225	105	146	14	95	19	77	451	904
2006	3607	3840	113	194	18	126	16	80	566	1292
2007	6419	4623	113	291	10	162	49	69	363	1471
2008	7726	6379	121	491	20	213	28	100	330	1300
2009	6231	3697	48	367	185	213	38	45	349	847
2010	11034	4449	70	393	56	214	1045	148	1299	1557
2011	15329	7146	98	293	72	89	4693	143	807	1860
2012	14647	7870	88	195	109	67	8022	183	1091	1390

Source: Chiny a Azja Centralna, Materiały OSW journal no 45, Wydawnictwo OSW, Warszawa 2013, p.56

Data on exports does not include gas exported by Central Asian states. Since 2011, gas is only bought by the Swiss company - Gazprom's subsidiary - Gazprom Schweiz. The value of gas purchases in Central Asia in 2011, on the basis of a report by Gazprom Schweiz, can be estimated at around 8 billion USD (the company reported 8.18 billion Swiss francs as the cost associated with the purchase of gas in 2011. These estimates are consistent with the media reports on the gas prices, which are expected to be approximately 250 USD per 1000 m³ of gas.

In 2009, Beijing signed an agreement for the purchase of 40 billion m³ of Turkmen gas and, in the same year, launched the first part of the gas pipeline Turkmenistan - Uzbekistan - Kazakhstan - China with a capacity of 13 billion m³ per year. Completion of the second part of the pipeline and its opening ceremony took place without the participation of Russia¹⁹. The total annual capacity of the pipeline is 60 billion m³. Moreover, China has granted Turkmenistan 3 billion USD loan for the exploitation of the South Yolotan gas field,

¹⁹ A. Jarosiewicz, *Gazociąg Turkmenistan – Chiny znacząco wzmacnia pozycję Chin w Azji Centralnej*, Biuletyn OSW no 43 (118), 2009, p. 5.

which was a point of interest for the EU. In 2010, China approved an additional 4 billion USD for the completion of the first phase of this project²⁰. The value of the exports and imports of individual countries in Central Asia with China is shown in Tables 2 and 3.

Table 3

The value of imports to Central Asia from China and Russia (in millions of USD)

Year	Kazakhstan		Kyrgyzstan		Tajikistan		Turkmenistan		Uzbekistan	
	From China	From Russia	From China	From Russia	From China	From Russia	From China	From Russia	From China	From Russia
2003	1566	3279	245	161	21	128	79	222	147	512
2004	2212	4664	493	268	53	183	85	242	172	767
2005	3899	6534	866	377	144	240	90	224	230	861
2006	4752	8967	2113	561	306	378	162	229	406	1087
2007	7447	11920	3666	879	514	607	302	384	766	1729
2008	9820	13299	9214	1308	1480	794	803	808	1277	2038
2009	7750	9147	5228	915	1217	573	916	992	1560	1694
2010	9280	10690	4100	991	1375	673	522	757	1179	1889
2011	9568	13348	4879	1159	1997	719	786	1156	1359	2107
2012	11002	14558	5073	634	1748	678	1700	1251	1784	325

Source: Chiny a Azja Centralna, Materiały OSW journal no 45, Wydawnictwo OSW, Warszawa 2013, p. 56.

China's presence in Central Asia has shifted the geo-economic system in the region and has initiated its development, which in turn contributes to a change in the situation on the western border of the Middle Kingdom. Indeed, there are favourable conditions for doing so, because China is an exporter of highly processed goods and an importer of raw materials. The economies of these countries are very complementary. The value of Central Asian trade with Russia and China is shown in Table 4, and the dynamics of the sales in Figure 7.

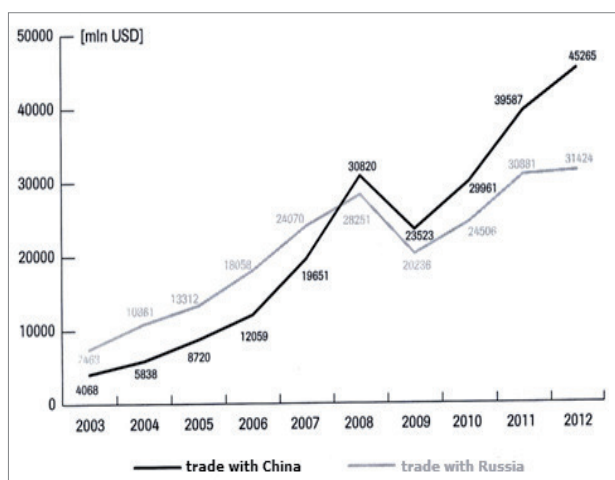
Table 4

The value of Central Asia's trade with Russia and China in the years 2011 and 2012 (in millions of dollars)

	2011			2012		
	Import	Export	Value	Import	Export	Value
from/to China	18589	20998	39587	21308	23957	45265
from/to Russia	18489	12392	30881	20446	10978	31424

Source: Chiny a Azja Centralna, Materiały OSW journal no 45, Wydawnictwo OSW, Warszawa 2013, p. 57.

²⁰ Ibidem, p. 6.

Source: China a Azja Centralna, Materiały OSW journal no 45, Wydawnictwo OSW, Warszawa 2013, p.57

Figure 7. Dynamics of Central Asia’s trade with Russia and China in 2003–2012 in millions of dollars

It is worth noting that Central Asia to China is also a transit area through which routes to the Middle East and Europe lead (Figure 8, 9 and 10).

Source: http://usa.chinadaily.com.cn/china/2013-09/08/content_16952304.htm.

Figure 8. Silk Road

The President of China, Xi Jinping, said that China and the countries of Central Asia should build an economic zone along the Silk Road, the ancient trade route leading from China to Europe²¹. In his opinion, the transcontinental road project would transport goods which arrive via the Pacific Ocean and then continue their way over land to Europe. In the words of Xi Jinping, this will create a route from the Pacific to the Baltic Sea. This invitation to cooperate was made by the

²¹ http://usa.chinadaily.com.cn/china/2013-09/08/content_16952304.htm.

President of China in Kazakhstan. According to the Chinese president, the economic zone which could arise in the vicinity of *close to three billion people and representing the largest markets in the world, has enormous potential*. During his speech at the Nazarbayev University, Xi Jinping recalled two millennia of cooperation between China and Central Asia. He also mentioned the fact that now the two sides can achieve even more from this. He even called it a „golden opportunity” for deeper cooperation²².

The invitation of the President of China to build a land transport infrastructure to Europe was accepted by the Central Asian states. Thanks to that, it is now possible to transport goods by rail through those countries as far as Rotterdam. China has already made the following investments:

- rail link from Urumqi (Xinjiang’s capital) to Astana (capital of Kazakhstan),
- highway from Kashgar through Kyrgyzstan to Tashkent in Uzbekistan (along this road there is also a railway line),
- reconstruction of the road from Kyrgyzstan through Bishkek, Osh and Kashgar to the western regions of China.

Source: Prace OSW journal No 45, Warszawa 2013.

Figure 9. Existing, constructed and planned railways in Central Asia

The last decade was marked by several general trends:

1. The independence of individual countries in the region,
2. Influence of the Russian Federation was slightly, but noticeably eroded,

²² Ibidem.

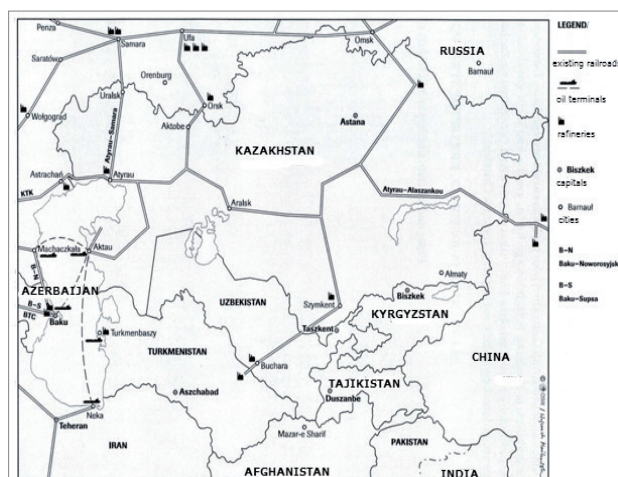
3. US Military presence in the region has not translated into a significant increase in their political influence,

4. Influence of China was subject to constant reinforcement²³.

Among the major players in Asia, the most active measures were demonstrated by China. The factor helping China in this action was and still is their economic potential. Thanks to this, China can engage in economic projects, which in the context of the economic crisis and the collapse of the region's economy, gained great political significance. In this way, China strengthened its position in Central Asia at the expense of Russia. This is evidenced by their economic relations with individual countries throughout the region. Kazakhstan, Turkmenistan and Uzbekistan became their main economic partners. Increased bilateral economic relations between the aforementioned countries with the Middle Kingdom is a very attractive way to balance Russian influence²⁴. Kazakhstan, Turkmenistan and Uzbekistan are trying to lead a multi-sectorial foreign policy, in which China plays a leading role.

The diversification of export routes for Kazakh energy (Fig. 10) can show the effectiveness of China's policy in Central Asia. An example of this may be selling 50% of the shares without two shares in one of the largest domestic oil producers - Mangisfau Munaigaz to a Chinese National Concern. After completing the construction of the pipeline it has become possible to double deliveries of oil to the Middle Kingdom (up to 20 million tons per year). Thanks to the cooperation with China, Kazakhstan has strengthened its position towards the Russian Federation and at the same time secured an opening for their supplies on the receptive Chinese market.

The second state of the region is Turkmenistan, which has a very rich deposits of natural gas. The main recipient of this gas was Russia (80%). Using the deterioration of relations with Russia, the country's president decided to open up the country and established a relationship with the US, the EU and many other countries.

Source: Prace OSW journal, No 45. Warszawa 2013.

Figure 10. Central Asia - oil export routes

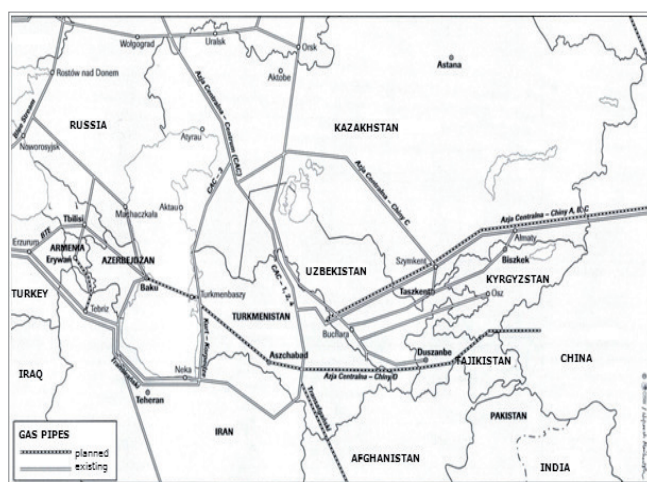
Particularly noteworthy are the relations between Turkmenistan and China, since the former obtained Chinese loans, among other things, to modernise the army. An opportunity to intensify Sino - Turkmen relations was the conflict against the transmission of gas. Russia demanded a guarantee that, in the proposed trans-Caspian pipeline, gas would flow to the Russian Federation and not the West, meaning Europe.

In this situation, China - without making conditions of a political nature, signed an agreement on cooperation with Turkmenistan concerning construction of the pipeline, which was built in record time (Figure 10). Turkmenistan has diversified its own oil exports. It sends 60 billion m³ of gas to China and 30 billion to Russia. Moreover, Turkmenistan has successfully gained a gas connection with Iran, while China has gained control of the new gas fields in Turkmenistan. Through the construction of a gas pipeline to Iran, Turkmenistan also had an opportunity to export gas to other countries, which took place at the expense of Russia.

Following the gas connection, China and Turkmenistan signed an agreement on the construction of a rail link between the two countries. This project was joined by Iran, which decided to connect its railway system with international network in five neighbouring countries.

²³ K. Kozłowski, *Państwo Środka a Nowy Jedwabny Szlak*. Wyd. A. Marszałek, Toruń 2011, p. 242.

²⁴ Ibidem, p. 245.

Source: Prace OSW journal, No 45. Warszawa 2013.

Figure 11. Existing and planned pipelines in Central Asia

The opening of the line connecting Kazakhstan and Turkmenistan, the first in the history of the railway, took place on 11 May 2013. This route is part of the North-South project, connecting Central Asia (as well as China and Russia), the Middle East and the Persian Gulf (Figure 10). This ensures a railway connection from Kazakhstan and Turkmenistan to Iran. The target capacity of the line is planned for 10 million tons of goods per year²⁵.

Trade relations between China and Kyrgyzstan are developing rapidly and are based on the principle of strategic partnership. The Kyrgyz president expressed his support for the Chinese project to create a common economic zone in the area of the Great Silk Road²⁶. Xi Jinping has confirmed that it has signed a set of documents on cooperation (strategic partnership) and the creation of a 'Silk Road' economic zone.

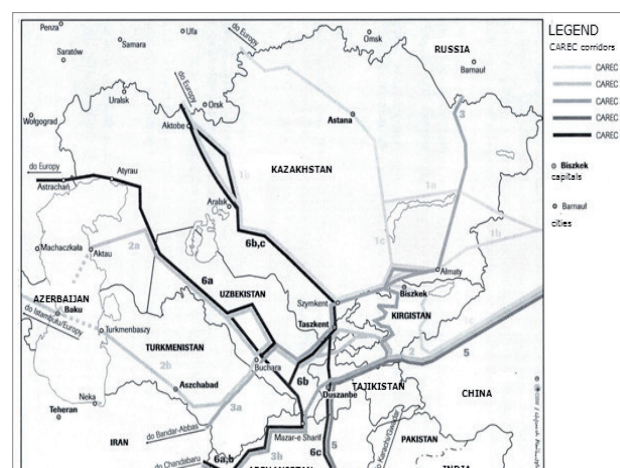
Cooperation between China and Tajikistan is growing rapidly. It is fostered by the development of China's strategy, according to which there is ongoing integration of eastern and western Asia, for example, recreating trade routes, building energy transmission networks, connecting the eastern Chinese ports with the Central Asian region, rich in materials and relatively inexpensive to operate in²⁷. In addition, building adequate infrastructure through Tajikistan also enables China to gain

²⁵ http://www.mojeopinie.pl/img/zoom4/AC_koleje_i.jpg (February 15, 2014).

²⁶ <http://www.portal.arcana.pl/Nowy-jedwabny-szlak-pod-chiński-przewodnictwem> (March 10, 2014).

²⁷ <http://www.>

access to the Indian Ocean in Pakistan's Gwadar port (Figure 7).

Source: Prace OSW journal, No 45. Warszawa 2013.

Figure 12. Transport corridors implemented under the Central Asia Regional Economic Cooperation (CAREC) programme

Existing disputes between Tajikistan and China have been settled (Tajikistan ceded 0.78% (about 1000 km²) of its territory to the PRC. This has created a basis for the development of mutual cooperation, which is developing rapidly in various fields.

China's trade relations with selected countries of South Asia and the Middle East

Among the countries of South Asia and the Middle East, Pakistan, Afghanistan, and Iran play an important role in China's transport issues. The territories of these countries may, in fact, be an alternative to maritime transport, which is under the control of the United States Navy. The Strait of Malacca, Ohmruz and Malacca are under the supervision of the US Navy.

Pakistan and China have agreed to create a „Corridor” transport route linking western China with the Arabian Sea, which is expected to increase economic exchange and shorten delivery times. It is worth adding that this pathway, consisting of roads, railroads and pipelines, will connect the city of Kashgar in Xinjiang with the city of Gwadar by the Arabian Sea. Ports in this city have been

built and operated by the Chinese via the China Overseas Port Holding Company²⁸.

Afghanistan is regarded by China as a future transit area for economic relations with Iran, as well as Pakistan and the Middle East.

Iran has always had good relations with China, but the real boom came as a result of China's growing demand for energy. Close cooperation between China and Iran is beneficial to both parties. China has access to the gas it needs, while Iran is China's very valuable ally in the international arena. It is worth noting the signing the „contract of the century” by both countries, for the amount of 200 billion dollars, under which the Chinese giant Sinopec has developed exploitation of Yadavaran gas fields. Iran bought Chinese weapons, including anti-aircraft missiles²⁹.

China's trade relations with the countries of the **Middle East** are also correct. Countries in the region exporting oil to China, are: Saudi Arabia, Oman, Yemen and Iraq. China's relations with the countries of the Middle East have trans-regional consequences since maritime routes, which bring oil from the Middle East to China, are patrolled by US naval forces. This fact has led China to increase the Chinese fleet's presence on the South China Sea and the Indian Ocean.

The largest exporter of oil to China is Saudi Arabia. For Saudi, the Middle Kingdom is the most important trading partner in the energy sector. Both countries are bound to each other - Saudi Arabia is the largest oil producer in the world and China - the number 1 consumer in the world. Both in China and Saudi Arabia, the oil and gas sectors are dominated by the biggest companies. There are two Saudi companies - Saudi Aramco and Saudi Basic Industries Corporation (SABIC) - which completely control the oil industry.

Selected elements of China's geopolitics as a global power

China declares the following principles to be used when considering the region:

- promoting peaceful coexistence,

²⁸ <http://wiadomości.onet.pl/swiat/pakistan-i-chiny-uzgodnily-utworzenie-korytarza-gospodarczego>, (August 1, 2014).

²⁹ Klare Michael T., *Krew I nafta*, Wyd. Agencja Wydawnicza i reklamowa AKCES, Warszawa 2006, p. 192.

- promoting economic prosperity,
- not participating in the internal affairs of each state,
- respecting territorial integrity and sovereignty³⁰.

In the geo-economic dimension, geopolitics are manifested in the following activities:

- entering into certain agreements and outflanking India,
- chasing deposits of raw materials,
- using the import of raw materials for political purposes,
- establishing settlement colonies abroad.

China today is the largest recipient of raw materials, sucking everything into the lifeblood of the economy - from oil and gas to the wood and metal - whatever manufacturers in Asia, the Middle East, Africa and Latin America have to offer. However, this depends on the markets in Europe and the United States. Never before has China been as closely linked with the rest of the world as it is today. In this situation, maritime and land security have started to gain particular significance. Taking into account that the maritime transport routes are under the control of the United States Navy, China focused on the special significance of land transport routes.

The Eurasian continent is experiencing a revival of the Silk Road, leading from China to Central Asia through the Middle East and Europe. This situation has been complicated by the United States entering Afghanistan and, consequently, establishing military bases in Kyrgyzstan and Uzbekistan. For China and Russia it constituted a prerequisite for the establishment of the Shanghai Cooperation Organisation (SCO).

Shanghai Cooperation Organisation (SCO)

After the terrorist attacks in New York in 2001, the United States ceased to perceive China as a competitor and a threat to US security. In that same year, the presidents of China and Russia signed the Treaty of Good-Neighbourliness and Friendly Cooperation. Areas of cooperation include:

- Supporting actions against hegemonic US policy,

³⁰ *Region Azji Centralnej jako obszar wpływów międzynarodowych*, pod red. Agaty Ziętek, Wyd. UMCS, Lublin 2008, p. 121.

– the final demarcation of the borderline between the two countries (4300 km),
 – arms and technology transfer,
 – supply of energy and raw materials,
 – preventing the growth of Islamic fundamentalism in Central Asia³¹.

At the fifth meeting of the SCO (in 2005) in Astana, India, Iran and Pakistan were invited for the first time. A statement was issued calling for the establishment of the final date for the withdrawal of US troops from SCO member countries. In the same year, Uzbekistan changed its political orientation from pro-Western to pro-Russian. In the following years, after the events in Kyrgyzstan, the American presence in this country has become a question mark.

The sixth SCO summit (2006) was also attended by the presidents of Mongolia, India, Pakistan and Iran and the special guest was the president of Afghanistan, Hamid Karzai. SCO leaders expressed the hope that Western countries will be able to accept different social systems and paths of development. Chinese president said that 'China's peaceful development will bring great opportunities for neighbouring countries, especially SCO Member States, and China will continue to increase its commitment to the development of the SCO'³².

The Shanghai Cooperation Organisation includes the Central Asia states discussed above as well as China and Russia. In 2004, the Summit in Tashkent highlighted the danger of a terrorist attack from nearby Afghanistan and the need for economic and commercial cooperation in the region. Two structures have been brought to life – the Business Council of the SCO and the Development Fund of the SCO. It is noteworthy that these problems were part of a plan for the development of the SCO presented by the prime minister of China W. Jiobao at a meeting of the prime ministers of the Member States in the previous year³³.

In 2004, the SCO obtained the rights of a United Nations observer, while in 2005 an agreement was signed in Jakarta between the Organisation and ASEAN and the CIS. The development of this organisation was met with expressions of

interest from neighbouring countries, for example India, Iran and Pakistan, which acquired the status of observers affiliated to the Organisation. In addition, the SCO has established a contact group on Afghanistan, aiming to facilitate the flow of information between the SCO Secretariat and the Embassy of Afghanistan in Beijing on issues of 'serious importance'³⁴.

In subsequent years, there has been some conflict between the SCO countries (Uzbekistan and Kyrgyzstan) and the US, who have been accused of trying to change the economic and political forces in favour of the United States and gain a dominant position in the region³⁵.

Today, from a political point of view, China sees the Shanghai Cooperation Organisation as a measure used to build a new Eurasian order aimed at reducing the power of the United States and limiting the promotion of democracy abroad³⁶. „With all the partners in Central Asia trade is rapidly increasing: the most important and largest trade with Kazakhstan increased from 6.81 billion in 2005 to about 32 billion last year (compared with Russia in 2012, turnover amounted to 24 billion) and reached 40 billion USD at the end of 2015. From Turkmenistan, the second most important, turnover almost doubled in 2012 compared to the previous year and amounted to 10.7 billion USD, according to the Chinese Ministry of Commerce.. From Uzbekistan, according to the same data, came 2.88 billion dollars in 2012 and which increased by 32.8% during the year. A little less, 2.26 billion dollars, were from little Kyrgyzstan, but throughout the year this jumped by as much as 128.6 percent. Tajikistan also exceeded the sum of 2 billion USD in 2012 and grew over the decade - as emphasised by the 'China Daily': *as much as 15-fold*³⁷.

As B. Góralczyk stresses, the New Silk Road in China's mouth is a *real plan being implemented with great consistency and momentum. The emphasis is put on geographical proximity, but above all on the exploitation of huge energy resources as well as absorbing not fully developed*

³¹ Ibidem, p. 121.

³² Ibidem, p. 123.

³³ K. Kozłowski, *Państwo Środka a Nowy Jedwabny Szlak. Poradziecka Azja Centralna i Xinjiang w polityce CHRL*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2011, p. 207.

³⁴ Ibidem, p. 210.

³⁵ Ibidem, p. 212.

³⁶ Ibidem, p. 219.

³⁷ B. Góralczyk, *Nowy Jedwabny Szlak właśnie się tworzy*, <http://www.obserwatorfinansowy.pl/forma/analityk/nowy-jedwabny-szlak-wlasnie-sie-tworzy>.

*markets in the region, ready to accept the rich offer of Chinese goods*³⁸.

President Xi Jinping explained how these plans are to be put in place exactly during a special lecture delivered at the University of Astana, the capital of Kazakhstan. Referring to ancient experiences, he called for the construction of the Silk Road Economic Zone, which comes down to, as he emphasised, the implementation of five strategic objectives:

1. To enhance political and economic relations,

2. Construction of road connections (which eventually would reach „from the Pacific Ocean to the Baltic Sea”),

3. The removal of trade barriers,

4. Increase in monetary exchange (e.g. to open new credit lines and branches of Chinese banks),

5. To enhance interpersonal relations³⁹.

Generally speaking, it can be said that the Shanghai Cooperation Organisation has grown into a significant regional group, which was created without the participation of the Western powers, and according to some it can be defined by the term ‘anti-NATO’. This grouping can be significantly strengthened, as there is a proposal to adopt the countries having observer status as member states in 2015. This refers primarily to India and Pakistan. In addition, during talks with the Russian president, Turkey’s president said he is willing to join the SCO. Then, the organisation will include almost the whole of Asia (figure 13).

Source: <http://www.voltairenet.org/article185075.html>, Początek wielkiej zmiany ról.

Figure 13. Member states and observers of SCO

Particularly noteworthy was Xi Jinping’s, the president of China’s tournée across Central Asia, during which China unveiled a new strategy for the region, defined as the Economic Corridor of the Great Silk Road. The main objective of this strategy is the development of economic cooperation through the construction of transport infrastructure, increased trade and the removal of barriers to trade, as well as strengthening the role of national currencies in mutual settlements. In addition, Xi Jinping suggested the possibility of threating a free trade zone with the countries of the region. Economic proposals were joined by initiatives for the development of cultural and social relations (e.g. scholarships for 30 000 students from the Shanghai Cooperation Organisation Member States)⁴⁰.

China’s geostrategy

The main programme document for the security policy and strategy of China is the Constitution of 1982, on the basis of which the White Book is being developed. In 2008, the book clarified strategic guidelines for active defence strategy in the new period. It examines the current situation of China’s security and clarifies issues of Chinese policy in the field of national defence, the development of the army, expenditure on national defense, international cooperation on security, and more.

The White Book also stresses that, due to the existence of a number of unstable security factors, both internal and external, China will face complex and diverse threats and challenges to its security for a long time. In order to adjust to the new international strategy situation concerning integral security, China worked out directions, assuming an active national defence strategy. On the reduction of nuclear forces, the „White Book” states that China suggests that all nuclear-weapon states commit themselves to the total destruction and abandonment of research on new types of nuclear weapons. China considers that the plan to create a global missile defence system is not favourable to peace and security in the world and also has a negative impact on the process of reducing arsenals. In addition, the „White Book” underlined that the forces acting on behalf of

³⁸ Ibidem, p. 2.

³⁹ Ibidem, p. 2.

⁴⁰ <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy//2013-09-18/chinskie-tour-de-force-w-azji-centralnej>.

„Taiwan independence,” „East Turkistan” or „Tibetan independence” are elements threatening state security.

China pursues an alternative transport route for oil and gas and other raw materials bypassing the Strait (Figure 14).

Source: Annula Report To Congress Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2013, p. 80.

Figure 14. The transit routes of energy imports to China

The new situation and far-reaching economic interests of China are as follows:

- China today is the largest recipient of raw materials, sucking everything into the lifeblood of the economy - from oil and gas to wood and metal - whatever manufacturers in Asia, the Middle East, Africa and Latin America have to offer;
- it depends on the markets in Europe and the United States beyond the oceans⁴¹;
- never before has China been so closely linked with the rest of the world as it is today.

In the above mentioned situation, China has made modifications to its strategic doctrine from concentration on the defence of the borders to the outer expansion (Figure 15). Representatives of the Chinese government speak about a strategic shift toward the horizon, as they call it, of the three chains of islands, the first of which extends from Japan through Taiwan to the Philippines, the second from Sakhalin to the islands of the south-western Pacific Ocean, and the third from the Aleutian Islands near Alaska to Antarctica⁴². According to

⁴¹ Robert D. Kaplan, *Monsoon – Ocean Indyjski i przyszłość amerykańskiej dominacji*, tłumaczenie J. Ruskowski, Wyd. Czarne, Wołowiec, p. 35.

⁴² *Ibidem*, p. 37.

some geopoliticians, the Chinese people regarded the Americans as enemies of Chinese national ambitions for decades. Chinese observers pointed to the „superhegemonic” ambitions of the United States, long before Europe began to express concerns about the US hyperpower and public opinion complained about American arrogance and hegemony⁴³.

Source: <http://www.viribus-unitis.com.pl/2011/11/>.

Figure 15. The range of horizons in the security system of China

In the above described situation, an action plan for China’s Navy can be divided into three stages as follows:

Phase One: creating a fleet capable of operating effectively within the so-called the first island chain, with borders on the Japanese islands, Riuku, Taiwan and the Philippines.

Phase Two: expanding the fleet to another chain of islands, namely Indonesia, Guam and Australia.

The third phase (planned for mid-twenty-first century): the creation of a globally operating fleet (it is estimated that in the years 2015 to 2020, China will obtain its first aircraft carrier).

Conclusion

The problem of geopolitics and the geostrategy of powers in Central Asia, considered in this article is and already mentioned in the introduction, is an attempt to present a big game of powers in this area. It is worth adding here that the situation in the region is very dynamic, which caused many

⁴³ *Ibidem*, p. 38.

of the issues considered in the article to change in the course of writing. This led the author to make some generalisations regarding information which cannot be verified.

Given the rapid development of economic relations between China and Central Asian countries, for example the construction of transport infrastructure in the area and including Iran in the process, as well as China's strategic partnership with the European Union, it can be predicted with a high probability that, in the near future, the New Silk Road will be created, which will bypass Russian territory.

Bibliography

Collective monographs

- Atlas Świata*, red. Margaret Hynes, Wyd. Larousse Polska, Wrocław 2004.
- Białek J., Oleksiuk A., *Gospodarka i Geopolityka*, Wyd. Difin, Warszawa 2009.
- Brunet A., Guichard J.P., *Chiny światowym hegemonem*, Wyd. studioemka, Warszawa 2011.
- Bieleń S., Raś M., *Polityka zagraniczna Rosji*, Wyd. Difin, Warszawa 2008.
- Brunet A., Guichard J.P., *Chiny światowym Hegemonem?* Wyd. Studio Emka, Warszawa 2011.
- Canrong J., *Odpowiedzialność wielkiego mocarstwa. Chińska perspektywa*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2012.
- Cieślak E., *Efekt Smoka – Skutki ekspansji gospodarczej Chin po 1078 roku*, Wydawnictwo Fachowe CeDeWu.pl, Warszawa 2012.
- Domke R., *Azjatycka Szachownica w ujęciu kishore Manbubaniego* (In:) *Geopolityka* 1(2) 2009. Wyd. Instytutu Geopolityki, Częstochowa 2009.
- Gwiazda A., *Globalna ekspansja gospodarcza Chin*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2013.
- Klare M.T., *Krew i nafta*, Wyd. Agencja Wydawnicza i Reklamowa AKCES, Warszawa 2006.
- Hopkirk P., *Wielka Gra – Sekretne wojna o Azję Środkową*, Zysk i S-PA Wydawnictwo, Poznań 2011.
- Kozłowski K., *Państwo Środka a Nowy Jedwabny Szlak – Poradziecka Azja Centralna i Xinjiang w polityce CHRL*, Wydawnictwa Adam Marszałek, Toruń 2011.

Legucka A., *Geopolityczne uwarunkowania i konsekwencje konfliktów zbrojnych na obszarze poradzieckim*, Wyd. Difin, Warszawa 2013.

Lubowski A., *Świat 2040 – czy Zachód musi przegrać?*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2013.

Obszar wpływów międzynarodowych (ed.) Agata Zając, Wyd. UMCS, Lublin 2008.

Puślecki Z.W., *Rosyjskie i chińskie wyzwania dla Unii Europejskiej na początku XXI wieku*, [in] J. Rymarczyk i inni (ed.), *Regionalizacja i globalizacja we współczesnym świecie*, Wrocław 2007.

Puślecki Z.W., Walkowski M., *Innowacje i zatrudnienie w polityce wzrostu konkurencyjności Unii Europejskiej*, Wyd. Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2010.

Region Azji Centralnej jako obszar wpływów międzynarodowych, ed. Agata Ziętek, Wyd. UMCS, Lublin 2008.

Annua Report To Congress Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2013.

Internet

- <http://www.rferl.org/content/beijing/stealthy/expansion-central-asia/2274062/html>
- http://www.mojeopinie.pl/img/zoom4/AC_koleje_i.jpg (February 2, 2014)
- <http://www.portal.arcana.pl/Nowy-jedwabny-szlak-pod-chińskim-przewodnictwem>
- <http://www.obserwatorfinansowy.pl/forma/analizy/nowy-jedwabny-szlak-wlasnie-sie-tworzy>
- <http://www.osw.waw.pl/publikacje/analizy//2013-09-18/chinskie-tour-de-force-w-azji-centralnej|OSW>
- Bogdan Góralczyk, *Azja przesądzi o rozwoju gospodarczym świata, a Chiny – Azji*, <http://www.stosunkimiedzynarodowe>, data dostępu (September 9, 2012)
- http://usa.chinadaily.com.cn/china/2013-09/08/content_16952304.htm
- <http://www.voltairenet.org/article185075.html>, Początek wielkiej zmiany ról
- <http://www.viribh.us-unitis.com.pl/2011/11/>